

Nr 117.

Ankom till riksdagens kansli den 18 april 1939 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av riksdagens år 1938 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1937—30 juni 1938.

(1:a avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1938 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, underställa riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande; kommande utskottet därvid att följa den ordning, som blivit i revisionsberättelsen iakttagen.

1:o) **Avlöning till befattningshavare vid fångvårdsstaten under vissa förordnanden av längre varaktighet.** Under justitiedepartementet, § 1, hava revisorerna behandlat frågan om avlöningsförmåner till ordinarie befattningshavare vid fångvårdsstaten under förordnande att under längre tid uppehålla tjänst å annan ort än den för den ordinarie tjänsten gällande stationeringsorten (Del I sid. 2—12).

Placeringen å olika anstalter av ordinarie befattningar vid fångvårdsstaten i högre lönegrad än B 10 (numera A 10) är bestämd i den för fångvårdsstaten fastställda personalförteckningen.

Av den av revisorerna förebragta utredningen framgår, att innehavare av dylik befattning vid förordnande att under längre tid uppehålla befattning vid anstalt å annan ort uppburit lön med belopp, som gäller för den ortsgrupp, till vilken den ordinarie tjänstens stationeringsort blivit hänförd, oaktat formlig flyttning ägt rum till den nya tjänstgöringsorten och ersättning för flyttningskostnader utgått. Därjämte har, därest förordnandet fullgjorts å dyrare ort än den ordinarie stationeringsorten, till tjänstemannen utgivits tjänstgöringstraktamente i enlighet med bestämmelserna i 5 § 6 st. 2 p. kungörelsen den 26 juni 1925 (nr 357) med tilläggsbestämmelser till civila avlöningsreglementet. Riksräkenskapsverkets revision har gjort gäl-

lande, att hinder icke förelegat för fångvårdsstyrelsen att i dylikt fall även i formellt avseende förflytta befattningshavaren till den ort, å vilken förordnandet skulle utövas. Revisionen har framhållit, att befattningshavarens lön i den egna ordinarie tjänsten efter en sådan formell förflyttning skulle hava utgått enligt den ortsgrupp, till vilken den nya tjänstgöringsorten blivit hänförd, och sålunda i överensstämmelse med principerna för dyrortsgrupperingen kommit att svara mot levnadskostnaderna å denna ort.

En av riksräkenskapsverkets revision framställd anmärkning vid Jämtlands läns fångvårdskostnadslikvider för budgetåren 1935/36 och 1936/37 för enligt ovan angivna beräkningsgrund för mycket utbetald avlöning blev av riksräkenskapsverket fastställd den 20 september 1938. De för utbetalningarna ansvariga hava sedermera hos kammarrätten anfört besvär över riksräkenskapsverkets utslag med yrkande om utslagets upphävande och befrielse från den genom detsamma ålagda ersättningskyldigheten.

Revisorernas utredning visar bland annat, att befattningshavare vid fångvårdsstaten med sådant förordnande, varom här är fråga, under avsevärd tidrymd, i vissa fall upp till fem år, fått uppbära lön med belopp, som betydligt överstigit vad som skulle hava utgått, därest den verkliga tjänstgöringsorten ansetts som stationeringsort.

Revisorerna hava i ärendet uttalat, bland annat, följande.

Utan att ingå på frågan om det av fångvårdsstyrelsen tillämpade förfarandet vid bestämmandet av löneförmånerna åt ifrågavarande befattningshavare varit i överensstämmelse med gällande författningar, vilja revisorerna likväl framhålla, att lönebeloppen till dessa befattningshavare kommit att bestämmas på ett sätt, som icke kan anses stå i god överensstämmelse med vad som vid löneregleringens genomförande åsyftades, då olika lönebelopp fastställdes för samma befattning å olika orter. Syftet med dyrortsgrupperingen måste nämligen få anses hava varit att avpassa löneförmånerna så, att de komme att svara mot levnadskostnaderna å de olika orterna. Med hänsyn härtill synes enligt revisorernas uppfattning rätten att uppbära lön enligt viss ortsgrupp böra bestämmas främst på grundval av den faktiska tjänstgöringsorten, så snart i förekommande fall befattningshavaren även företagit flyttning dit.

Revisorerna anse sig jämväl böra framhålla, att avlöningen, i den mån densamma, på sätt som skett, utgått i form av tjänstgöringstraktamente, icke kunnat bliva föremål för beskattning. Härtill kommer att tjänstgöringstraktamente, vilket i förevarande fall måste betraktas såsom en faktisk avlöningskostnad, belastar omkostnadsanslag i stället för avlöningsanslag.

I anslutning till vad sålunda anförts vilja revisorerna framhålla angelägenheten av att bestämmelser utfärdas av sådant innehåll, att lönen vid förordnanden av längre varaktighet och efter i förekommande fall företagen flyttning kommer att utgå enligt den ortsgrupp, till vilken den faktiska tjänstgöringsorten blivit hänförd.

Förklaring har avgivits av *fångvårdsstyrelsen* (Del II sid. 1 och 2).

Enligt vad utskottet inhämtat har statskontoret i utlåtande den 31 oktober 1938 med förslag till tillägsbestämmelser till civila avlöningsreglementet angående tjänstgöringstraktamente för tjänstemän, tillhörande den all-

männa civilförvaltningen, samt angående felräkningspenningar — vilket utlåtande jämväl omnämns av revisorerna — med anslutning till ett uttalande av 1928 års lönekommitté yttrat, att under långförordnande, som föranleder flyttning, tjänstemannens lön efter flyttningen bör beräknas efter den ortsgrupp, till vilken den nya tjänstgöringsorten är att hänföra, och att i anslutning härtill tjänstgöringstraktamente givetvis icke bör utgå efter flyttningen. Statskontoret ifrågasatte dock om icke — då åtminstone för allmänna civilförvaltningens del en ny praxis härigenom skulle komma att tillämpas — förtydligande bestämmelser i förevarande avseende borde meddelas.

I likhet med revisorerna anser utskottet angeläget, att särskilda bestämmelser meddelas om stationeringsort för ordinarie tjänsteman vid förordnande att uppehålla tjänst å annan ort än den, till vilken hans tjänstgöring å den ordinarie tjänsten varit förlagd. Den av revisorerna föreslagna bestämmelsen, att lönen vid förordnande av längre varaktighet och efter i förekommande fall företagen flyttning bör utgå enligt den ortsgrupp, till vilken den faktiska tjänstgöringsorten blivit hänförd, förefaller utskottet lämplig.

Utskottet.

Utskottet vill emellertid framhålla, att ifrågavarande bestämmelser även böra såvitt möjligt angiva vad i detta sammanhang bör förstås med förordnande av längre varaktighet och så avfattas, att lörens storlek icke göres helt beroende av att flyttning till den nya tjänstgöringsorten äger rum. Det synes utskottet även lämpligt, att likformighet i här ifrågavarande hänseende eftersträvas för samtliga statens befattningshavare med lön enligt dyrortsgrupperad löneplan.

Då här berörda frågor torde böra göras till föremål för närmare utredning och med hänsyn till att bestämmelser i ämnet synas böra intagas i det civila avlöningsreglementet, får utskottet under återopande av vad ovan anförts hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning och till riksdagen inkomma med förslag till bestämmelser rörande stationeringsort för ordinarie tjänsteman vid förordnande att uppehålla tjänst å annan ort än den, till vilken hans tjänstgöring å den ordinarie tjänsten varit förlagd.

2:o) **Verkställighet av ungdomsfängelse.** Under justitiedepartementet, § 2, hava revisorerna till behandling upptagit frågan om verkställighet av ungdomsfängelse (Del I sid. 12—17).

Revisorerna hava erinrat om att den å Skenäs kungsgård enligt beslut av 1936 års riksdag inrättade anstalten för män, som ådömts ungdomsfängelse, enligt den godkända planen skulle kunna utbyggas att rymma 150 elever, men till en början inrättats för allenast 30 elever, ävensom att sistnämnda

platsantal redan under den första tiden efter det lagen om ungdomsfängelse trätt i kraft visat sig icke vara tillräckligt.

Revisorerna hava inhämtat, att, sedan 1938 års riksdag av berörda anledning beslutat utbygga Skenäsanstalten med ytterligare 30 platser, dessa beräknades kunna tagas i anspråk våren 1939, ävensom att Kungl. Maj:t medgivit, att ungdomsfängelse finge jämväl verkställas, dels från och med den 1 september 1938 tills vidare i en vid straffängelset i Uppsala anordnad avdelning för män, dels ock i en fångvårdens ungdomsanstalt, för vars inrättande tills vidare till och med den 30 juni 1939 Kungl. Maj:t medgivit fångvårdsstyrelsen att förhyra Hågakolonien å egendomen Hall.

Revisorerna hava vidare inhämtat, att fångvårdsstyrelsen i underdånig skrivelse den 31 oktober 1938 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte ställa ett belopp av 55,000 kronor till styrelsens förfogande för modernisering av straffängelset i Uppsala och uppförande av en verkstadsbyggnad därstädes.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande:

Såsom av ovanstående redogörelse framgår har lagen om ungdomsfängelse kommit att tillämpas i avsevärt större omfattning, än som vid lagens tillkomst förutsågs. Till följd härav hava de åtgärder för omhändertagandet av detta klientel, vilka av riksdagen i samband med lagens genomförande vidtogos, visat sig otillräckliga för att möta den stora anhopningen av till ungdomsfängelse dömda män. Fångvårdsstyrelsen har därför vid upprepade tillfällen varit nödsakad göra framställning hos Kungl. Maj:t om inrättande av nya avdelningar. Enligt revisorernas uppfattning kunna emellertid vissa av dessa avdelningar ingalunda anses fylla de uppställda kraven på en öppen anstalt för det klientel, varom fråga är. Så synes vara fallet med straffängelset i Uppsala, vilket revisorerna vid därstädes avlagt besök kunnat konstatera. Att märka är, att detta straffängelse — en av landets mera ålderdomliga fångvårdsanstalter — där ungdomsfängelse numera verkställs, utdömts av 1934 års sakkunniga, vilken uppfattning jämväl delats av första lagutskottet vid 1935 års riksdag.

Revisorerna, som ingalunda bortse från de svårigheter, vilka uppstått för myndigheterna att tillgodose det oförutsedda platsbehovet, förutsätta givetvis, att de nytillkomna avdelningarna utanför ungdomsanstalten å Skenäs endast bliva av provisorisk karaktär. Den nuvarande splittringen av ifrågasvarande klientel å ett flertal anstalter, vilka icke äro inrättade för denna form av straffverkställighet, måste nämligen enligt revisorernas uppfattning såväl försvåra uppfostringsverksamheten som ock medföra ökade kostnader. Å ovannämnda förhållanden hava revisorerna härigenom velat fästa riksdagens uppmärksamhet.

Yttrande har avgivits av *fångvårdsstyrelsen* (Del II sid. 2 och 3), som bland annat erinrat om, att Kungl. Maj:t i proposition till innevarande riksdag (nr 2, bilaga 11) å tilläggsstat för budgetåret 1938/39 begärt medel för uppförande av en tredje logementsbyggnad m. m. å Skenäs.

I detta sammanhang må erinras om, att Kungl. Maj:t, såsom framgår av det till den av fångvårdsstyrelsen nämnda propositionen hörande statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden den 4 januari 1939, genom beslut den 9 december 1938 medgivit att ungdomsfängelse finge tills vidare till och med den 30 juni 1939 verkställas jämväl i en vid statens ungdomshem

å Långanäs anordnad avdelning för män. Departementschefen har i berörda statsrådsprotokoll framhållit, att Uppsalaavdelningen om möjligt borde anlitas endast till förvar av sådana elever, som ej lämpa sig för intagning å öppen anstalt ävensom att den liksom de vid Håga och Långanäs inrättade anstalterna måste betraktas som provisorisk.

Utskottet, som finner de åtgärder, som nu vidtagas och planeras för omhändertagande av till ungdomsfängelse dömda ynglingar starkt motiverade, har ansett sig böra vad sålunda förekommit för riksdagen

Utskottet.

omförmåla.

3:o) **Undersökningarna av för brott tilltalade personers sinnesbeskaffenhet.** Under justitiedepartementet, § 3, hava revisorerna behandlat vissa frågor beträffande undersökningarna av för brott tilltalade personers sinnesbeskaffenhet (Del I sid. 17—36).

Revisorerna hava erinrat om att genom sinnessjuklagen av den 19 september 1929, som trädde i kraft den 1 januari 1931, nya bestämmelser införts angående huru undersökning av för brott tilltalade personers sinnesbeskaffenhet skall ske, och att genom de i samma lag meddelade föreskrifterna om skyldighet för domstol att i vissa fall besluta om dylik undersökning dessa rättspsykiatriska undersökningar betydligt ökat i antal.

Undersökning skall företagas försåvitt det finnes anledning till antagande, att den tilltalade vid tiden för brottets begående varit av sinnesbeskaffenhet, som utesluter eller minskar straffbarheten, d. v. s. att strafflagen 5: 5 eller 5: 6 är tillämplig. Sådan rättspsykiatrisk undersökning är obligatorisk vid mord och vid mordbrand eller annat eldsåsättande, som icke förövats i uppsåt att bedraga försäkringsgivare eller i annan sådan sviklig avsikt, samt vid försök till dessa brott, såvida straffet ej understiger ett år. Vidare är undersökning obligatorisk vid ifrågasatt intagning å interneringsanstalt för återfallsförbrytare.

Medicinalstyrelsens befattning med de rättspsykiatriska undersökningarna hava revisorerna angivit på följande sätt:

Samtliga läkarutlåtanden insändas i avskrift till medicinalstyrelsen och underkastas där en granskning av medicinalrådet å extra stat, vilken är föredragande i rättspsykiatriska ärenden. Finner föredraganden vid denna granskning den verkställda undersökningen eller de av läkaren dragna slutsatserna otillfredsställande, anmäler medicinalstyrelsen ofördröjligen till domstolen, att styrelsen finner anledning föreligga, att frågan om den tilltalades sinnesbeskaffenhet underkastas ytterligare psykiatrisk granskning. Någon skyldighet för domstolen att föranstalta om ytterligare utredning i dylika fall finnes visserligen icke stadgad, men i praktiken föranleder regelbundet en sådan anmälan, att domstolen beslutar inhämta styrelsens utlåtande angående den tilltalades sinnesbeskaffenhet. Även om granskningen i styrelsen icke föranlett någon anmälan till domstolen, kan domstolen infor dra styrelsens utlåtande i målet. När styrelsens utlåtande begärts, kan styrelsen föranstalta om förnyad läkarundersökning av den tilltalade.

Utlåtande angående den på föranstaltande av styrelsen verkställda nya undersökningen avgives till styrelsen, ej till domstolen. Vare sig förnyad undersökning skett eller styrelsen avgiver sitt utlåtande angående den tilltalades sinnesbeskaffenhet på grundval endast av handlingarna i målet, handlägges ärendet i styrelsens rättspsykiatriska nämnd. Såsom ledamöter av denna tjänstgöra generaldirektören eller en av de byråchefer, vilka äro legitimerade läkare, medicinalrådet å extra stat samt överinspektören för sinnessjukvården i riket eller vid förfall för honom en psykiater i styrelsens vetenskapliga råd. Yppas vid ärendets avgörande skiljaktiga meningar, skall ytterligare tillkallas en psykiater i vetenskapliga rådet.

Revisorerna påpeka, att de rättspsykiatriska undersökningarna ökat i en omfattning, som vida överstiger vad man vid lagens tillkomst räknat med, och framhålla även, att den lättnad i rättspsykiatriska nämndens arbetsbörda, som de nya bestämmelserna syftat till, icke blivit uppnådd.

Undersökningarna av häktade äro för närvarande koncentrerade till fem av fångvårdens sinnessjukavdelningar, nämligen centralfängelserna å Långholmen (män och kvinnor), i Malmö (män), i Härnösand (män) och i Växjö (kvinnor) samt i kronohäktet i Västervik (män).

Revisorerna hava konstaterat en betydande platsbrist å samtliga sinnessjukavdelningar, med undantag av Långholmen, ävensom att undersökningarna blivit fördröjda på grund av svårigheterna att bereda plats för undersökningsfångarna. »Väntetiden», d. v. s. tiden från domstolens beslut om undersökning, till dess vederbörande intagits på sinnessjukavdelning och undersökningen kunnat börja, har under senare halvåret 1937 utgjort i medeltal 14 dagar. Väntetider på en månad eller mera hava icke varit ovanliga.

Revisorerna hava uppmärksammat, att även själva undersökningstiden, d. v. s. den tid, som förflyter från intagningen på sinnessjukavdelningen till dess utlåtande angående den tilltalade inkommit till domstolen och till medicinalstyrelsen, överstiger vad som uppenbarligen varit avsett, då i sinnessjuklagen föreskrivits, att utlåtande skall avgivas utan dröjsmål och sist inom två månader, där ej i särskilt fall anstånd medgives. I ett mycket stort antal fall har den avsedda maximitiden av två månader överskridits. Detta gäller särskilt sinnessjukavdelningarna å Långholmen, i Malmö och i Härnösand, där under senare halvåret 1937 undersökningstiderna uppgått till i medeltal 72, respektive 70 och 86 dagar. I ett fall har undersökningstiden uppgått till 5 månader.

I fråga om läkartjänsterna vid fångvårdens sinnessjukavdelningar föreslogo 1926 års sinnessjuksakkunniga, att vid de tre största sinnessjukavdelningarna, envar med ett beräknat antal av 60—80 undersökningar om året, skulle inrättas ordinarie läkarbefattningar, medan å de övriga, där antalet undersökningar beräknades bliva endast ringa, läkarbefattningarna borde kunna förenas med läkarbefattning vid sinnessjukhus.

Revisorerna erinra om att den organisation, som sålunda förutsatts vid sinnessjuklagens tillkomst, emellertid icke kommit till stånd. Samtliga tjänster äro nämligen icke-ordinarie arvodesbefattningar, av vilka fyra läkartjänster å Långholmen samt en biträdande läkartjänst i Malmö äro beräknade

som heltidstjänster. Övriga 5 läkartjänster — 2 i Malmö, 1 i Härnösand, 1 i Växjö och 1 i Västervik — skötas som bisysslor av läkare, som samtidigt innehava ordinarie befattning vid statens sinnessjukhus. Under år 1937 har sinnessjukavdelningen vid centralfängelset å Härlanda med 10 platser måst nedläggas, emedan fångvårdsstyrelsen icke lyckats anskaffa någon psykiatriskt utbildad läkare, som velat åtaga sig befattningen som sinnessjukläkare vid avdelningen.

När rättspsykiatrisk undersökning skall ske av häktad överföres den häktade till någon av fångvårdens sinnessjukavdelningar och undersökes där av vederbörande sjukvårdsläkare å avdelningen. Rättspsykiatriska utlåtanden angående häktade hava under senare halvåret 1937 avgivits av 12 olika läkare.

När rättspsykiatrisk undersökning skall ske av en tilltalad, som befinner sig på fri fot, har medicinalstyrelsen att på anmälan av domstolen i varje särskilt fall förordna en undersökningsläkare. Sådana förordnanden hava för de 125 undersökningarna av denna art under senare halvåret 1937 meddelats icke mindre än 71 olika läkare.

En följd av denna uppdelning på ett stort antal läkare har bland annat varit, att personer, som stått åtalade i samma mål eller vilkas brott eljest haft inbördes sammanhang, kommit att undersökas av olika läkare. Revisorerna hava sålunda observerat, att Göteborgs rådhusrätt i början av juni 1937 förordnade om undersökning av 12 för sedlighetsbrott åtalade personer, och att dessa undersöktes av 10 olika läkare vid 3 olika sjukhus i Göteborg och Vänersborg.

Revisorerna omnämna, att skilda undersökningsläkare tillämpa olika normer såväl i fråga om formen för det rättspsykiatriska utlåtandet som beträffande arbetsmetoderna vid undersökningen, men framhäva, att i fråga om själva de slutsatser, vari utlåtandet utmynnar, såväl undersökningsläkare som medicinalstyrelsen enligt rådande praxis direkt angiva, huruvida strafflagen 5: 5 eller 5: 6 bör tillämpas på den tilltalade. I detta sammanhang återgiva revisorerna ett uttalande över lagförslaget av föreningen Sveriges häradsövdingar, varav framgår, att föreningen ansett en dylik praxis uppenbarligen innebära ett överskridande av gränserna för ett sakkunnigutlåtande och ett inskridande på domstolens behörighetsområde med hänsyn till att domstolen ansåge sig hava svårt att, även om skäl därtill föreläge, frångå ett så beskaffat utlåtande.

Vad därefter angår själva det rättspsykiatriska bedömandet, har det synts revisorerna att de förhoppningar om ett enhetligt sådant bedömande, åt vilka departementschefen vid lagförslagets remitterande till lagrådet givit uttryck, icke helt blivit infriade. Revisorerna lämna till belysande härav vissa statistiska uppgifter, av vilka bland annat framgår, att antalet patienter, som förklarats fullt tillräkneliga utgjort, i Västervik 26.4 %, i Malmö 23.8 %, men å Långholmen allenast 3.6 % av hela antalet undersökta. Av uppgifterna har det synts revisorerna även framgå, att medicinalstyrelsens praxis vid ifrågavarande bedömande undergått en förändring under tiden efter 1931.

Vidare hava revisorerna meddelat, att medicinalstyrelsen under senare halvåret 1937 i icke mindre än 11 fall först granskat vederbörande undersökningsläkares utlåtande utan åtgärd, men sedermera i på begäran av domstol avgivet utlåtande uttalat en motsatt mening i vård- eller tillräknelighetsfrågan. I 9 av dessa fall hade medicinalstyrelsens utlåtande avgivits endast på grundval av de förut granskade handlingarna.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande:

De iakttagelser, som revisorerna gjort i fråga om det rättspsykiatriska undersökningsväsendet och vilka återgivits i den här ovan lämnade redogörelsen, synas revisorerna utvisa, att utvecklingen på detta område icke kommit att följa de linjer, som från början uppdragits, och att de brister i olika avseenden, som revisorerna konstaterat vid sin granskning, i åtskilliga hänseenden torde vara att direkt eller indirekt föra tillbaka på det förhållandet, att de förutsättningar, varpå bestämmelserna i 1929 års sinnessjuklag bygga — bland annat i form av tillräckligt antal platser på fångvårdens sinnessjukavdelningar och ordinarie läkare, rättspsykiatriskt utbildade för undersökningarna — icke blivit förverkligade. Härtill har kommit, att det årliga antalet undersökningar ökat i en omfattning, som icke varit förutsedd, och att därigenom bristerna i organisationen kommit att än mera göra sig gällande. Man torde även kunna räkna som sannolikt, att undersökningarna i fortsättningen icke komma att minska i antal, utan att fastmera reformer inom straffrättens område — särskilt lagen 18 juni 1937 om förvaring och internering i säkerhetsanstalt, vilken träder i kraft den dag Konungen förordnar — komma att ställa ökade fordringar på det rättspsykiatriska undersökningsväsendet.

Till en början vilja revisorerna framhålla, att bestämmelserna i sinnessjuklagen angående undersökning av tilltalade synas vara något svåröverskådliga och i vissa avseenden onödigt invecklade. Ett exempel härpå erbjuda föreskrifterna i 43 §, enligt vilka i fråga om tilltalade, som icke äro häktade, medicinalstyrelsen har att för varje enskilt fall förordna undersökningsläkare. På grund härav måste, sedan domstolen beslutat om undersökning, alltid en viss tid förflyta, innan undersökningen kan taga sin början, i det att domstolen först gör anmälan till medicinalstyrelsen, styrelsen sedan förordnar lämplig läkare, domstolen underrättas härom, handlingarna i målet översändas till den förordnade och denne sedan vidtager åtgärder för att komma i förbindelse med den person, som skall undersökas och som under tiden saknat kännedom om var och av vem undersökningen skall verkställas. En förenkling här synes vara högeligen önskvärd.

En väsentlig svaghet i nuvarande ordning synes vara, att undersökningarna, som varit avsedda att verkställas av ett fåtal psykiatriskt utbildade läkare, numera äro splittrade på ett mycket stort antal läkare, vilka icke hava undersökningsarbetet som huvuduppgift. Särskilt gäller detta undersökningarna av icke häktade. Vid dessa undersökningar, som måste anses vara av samma vikt som övriga rättspsykiatriska undersökningar i brottmål, finnas några kompetensvillkor ej föreskrivna för undersökningsläkarna. Visserligen torde de underläkare vid sinnessjukhus, åt vilka huvudparten av dessa undersökningar anförtros, som regel hava tjänstgjort i flera år i sinnessjukvård, men det synes uppenbart, att tillfälliga uppdrag som undersökningsläkare icke kunna giva den förtrogenhet med de speciella rättspsykiatriska frågorna, som måste anses önskvärd. För sinnessjukhusens läkare torde dessa för läkarnas sjukvårdande verksamhet tämligen främmande uppgifter innebära en betydande arbetsböda, som icke lär

kunna undgå att influera på det ordinarie arbetet, i synnerhet i betraktande av sinnessjukhusens under de senaste åren vidgade uppgifter och särskilt förekommande nya medicinska behandlingsmetoder. Även för de tilltalade torde den nuvarande ordningen medföra vissa nackdelar. Då undersökningsläkaren genom sitt arbete är bunden vid sjukhuset, blir intagning på sinnessjukhus eller vistelse där enligt § 101 sinnessjukstadgan ofta en nödvändig förutsättning för att undersökning skall kunna ske, särskilt när det gäller personer bosatta på andra orter. Då, enligt vad revisorerna vid sin granskning funnit, tiderna för sådan vistelse på sinnessjukhus kunna uppgå till en eller flera månader, torde undersökningen emellanåt medföra ett kännbart avbrott i den tilltalades förvärvsverksamhet. Revisorerna finna det angeläget, att undersökning av tilltalad, som icke hålles häktad, sker utan onödig tidsutdräkt och på sådant sätt, att den för den tilltalade icke innebär större olägenhet eller inskränkning i hans rörelsefrihet än som av förhållandena äro oundgängligen påkallade, i all synnerhet som det här ofta torde vara fråga om personer tilltalade för mera obetydliga brott.

Vad angår de läkare, som å fångvårdens sinnessjukavdelningar verkställa undersökningar av häktade, innehar ingen av dessa ordinarie anställning i fångvården. Revisorerna finna detta förhållande vara värt att uppmärksammas, enär det torde försvåra möjligheterna att för detta arbete förvärva kvalificerade läkare. Revisorerna vilja i detta sammanhang erinra om, att sinnessjukavdelningen vid centralfängelset å Härlanda måst nedläggas, emedan det icke lyckats fångvårdsstyrelsen att anskaffa någon psykiatriskt utbildad läkare, som velat åtaga sig befattningen som sinnessjukläkare vid avdelningen. En annan omständighet, som förtjänar beaktande, är, att vid sinnessjukavdelningarna utom Stockholm de för undersökningarna ansvariga läkarna samtidigt tjänstgöra som ordinarie läkare vid närbelägna sinnessjukhus och endast kunna använda begränsad tid för undersökningsarbetet. Utan att här närmare ingå på frågan om vilken organisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, som må befinnas ändamålsenlig, vilja revisorerna sålunda framhålla, att beträffande undersökningarna av såväl häktade som icke häktade behovet av läkare, specialiserade på dessa uppgifter, synes göra sig starkt gällande.

Revisorerna hava även fäst sig vid, att, enligt vad framgått av för revisorerna tillgängliga uppgifter, häktade efter domstolens beslut om undersökning mycket ofta fått vänta en eller flera veckor, innan plats beretts dem på sinnessjukavdelningen och att härigenom uppkommit dröjsmål med utlåtandenas avgivande och därmed förlängd häktningstid för de tilltalade. Beträffande samtliga hava revisorerna konstaterat, att personalkostnaderna å Långholmens sinnessjukavdelning i förhållande till antalet där verkställda undersökningar äro nära tre gånger så stora som motsvarande kostnader å de båda andra större sinnessjukavdelningarna. Visserligen användes sinnessjukavdelningen å Långholmen även för undervisningsändamål — något som även churu i mera begränsad omfattning är fallet med sinnessjukavdelningarna i Malmö — men allenast härav lärers dock skillnaden icke kunna förklaras. Revisorerna finna sig därför böra fästa uppmärksamheten på, att en anmärkningsvärd disproportion här består mellan statsinstitutioner med lik-

artade uppgifter. I detta sammanhang vilja revisorerna även framhålla, att det syns revisorerna anmärkningsvärt, att på sinnessjukavdelningen å Långholmen med dess fyra heltidsanställda läkare och goda tillgång i övrigt på personal de i sinnessjuklagen angivna tiderna för utlåtandes avgivande likväl ofta överskridits. Av vad som inhämtats angående platsantal och beläggning å avdelningen hava revisorerna vidare fått den uppfattningen, att här tillgängliga platser icke alltid utnyttjas i full utsträckning.

Revisorerna hava, som tidigare omnämnts, lagt märke till, att vid undersökningar på sinnessjukavdelningen å Långholmen endast 18 av 503 personer ansetts vara fullt tillräkneliga, medan å andra sinnessjukavdelningar en helt annan proportion i detta hänseende är tillfinnandes. En dylik ojämnhet i bedömningen måste anses betänkelig, ej minst med hänsyn till de vittgående konsekvenser för den tilltalade, som utgången av den rättspsykiatriska undersökningen i regel innebär. Enligt vad som framgått vid den av revisorerna gjorda utredningen, synes denna ojämnhet ej bortelimineras genom medicinalstyrelsens eftergranskning av utlåtandena, och revisorerna vilja ifrågasätta, huruvida denna omfattande eftergranskning numera kan anses ändamålsenlig, i synnerhet som det torde utgöra en viss svaghet, att avgörandena i medicinalstyrelsen icke ske med stöd av direkta iakttagelser angående den tilltalade utan på grundval av föreliggande handlingar och undersökningsjournaler.

Känt är, att domstolarna med hänsyn till den ställning, medicinalstyrelsen intager, äro synnerligen obenägna att frångå medicinalstyrelsens uttalanden vid avgörande av tillräknelighetsfrågor, något som även bestyrkes av det för revisorerna tillgängliga materialet. Man torde på flera håll känna en viss oro inför den utveckling som skett, i det medicinalstyrelsen synes vara på väg att få ställningen av specialdomstol i tillräknelighetsfrågor, en utveckling som icke varit avsedd. Särskilt torde allmänheten ej sällan hava svårt att känna sig övertygad om värdet av en straffrörelse förklaring av en åtalad, då vederbörande en synnerligen kort tid därefter kan under återropande av friskintyg återinträda i full verksamhet. Vidare torde den synpunkten här göra sig gällande, att, medan å ena sidan den medicinska utredningens betydelse måste understrykas, det å andra sidan ej bör förbises, att den personkännedom och allmänna erfarenhet, som lekmännen i underdomstolarna ofta representera, torde äga ett väsentligt praktiskt värde även vid behandling av tillräknelighetsfrågor. Revisorerna anse, att det ur rättssäkerhetens synpunkt är angeläget, att organisationen av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet ej får motverka, att praxis i tillräknelighetsfrågor utbildas genom domstolarnas obundna avgöranden på grundval av det material, som av den medicinska sakkunskapen ställes till deras förfogande. Det torde kunna ifrågasättas, om icke detta syfte skulle gagnas av, att ett mera direkt samarbete åvägbringades mellan domstolen och undersökningsläkaren än vad nu förekommer.

Huruvida de brister, som ovan framhållits, äro av den art, att en omläggning av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet bör ske, anse sig revisorerna icke kunna uttala sig om. då även andra faktorer, än som av revisorerna behandlats, här kunna inverka. Den stora betydelse och det värde de rättspsykiatriska undersökningarna äga för rättsskipningen göra det emellertid till en samhällsangelägenhet av allra största vikt, att undersökningarna ske under former, som garantera grundlighet och sakkunskap, samtidigt som de ske utan onödig frihetsinskränkning och annan olägenhet för den tilltalade, samt att det ej får finnas något stöd för den misstanken, att straffrörelseförklaringar och andra avgöranden i tillräknelighetsfrågor skulle ske på grundval av en vacklande bedömning. Med hänsyn härtill synes det reviso-

terna i varje fall nödvändigt, att det tages under övervägande, vilka åtgärder som böra vidtagas för en mera ändamålsenlig organisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, i avsikt, bland annat, att det allmänna rättsmedvetandets ovan berörda krav bättre tillgodoses, och revisorerna finna det angeläget, att utredning i sådant syfte omedelbart igångsättes.

Förklaringar hava avgivits av dels *fångvårdsstyrelsen* (Del II sid. 4—6), som bifogat yttranden av direktören vid centralfängelset å Långholmen samt sinnessjukläkaren vid nämnda centralfängelsets sinnessjukavdelning och sinnessjukläkaren vid centralfängelsets i Malmö sinnessjukavdelning, dels ock *medicinalstyrelsen* (Del II sid. 6—10).

Fångvårdsstyrelsen har därvid meddelat att den nya sinnessjukavdelning å egendomen Hall, som är under utbyggnad, beräknades färdig i början av år 1940 samt att styrelsen torde komma att framlägga förslag till utvidgning av denna avdelning.

Medicinalstyrelsen har ansett sig böra framställa vissa erinringar i anledning av vad revisorerna anfört, varvid styrelsen bland annat gjort gällande, att styrelsens praxis, såsom revisorerna framhållit, numera vore en annan än för fyra à sex år sedan, i det att ett färre antal undersökta numera ansåges fullt tillräkneliga. Detta förklarades emellertid av, att styrelsen — enligt vad den själv nu meddelat — i detta avseende intoge en mellanställning mellan ytterlighetsståndpunkterna, då det gällde att bedöma tillräknelighetsfrågor. Styrelsen har jämväl betonat, att det icke kunde avgöras huru nära styrelsens ståndpunkt låge ett eftersträvat medelvärde, utan att en mycket ingående undersökning verkställdes samt att ett absolut medelvärde i detta avseende väl vore teoretiskt tänkbart men praktiskt icke uppnåeligt, då man här rörde sig med biologiska företeelser, där naturen icke droge några skarpa gränser. Å andra sidan har medicinalstyrelsen i annat sammanhang i sin förklaring bestämt betonat, att den i sin egenskap av sakkunnig myndighet icke hade att taga hänsyn till annat än i ett givet fall föreliggande medicinska fakta. Medicinalstyrelsen har även ifrågasatt lämpligheten av ett mera direkt samarbete mellan domstolen och undersökningsläkaren, då det gällt avgörandet av tillräknelighetsfrågorna, samt funnit sig böra vidhålla en ståndpunkt, vilken av revisorerna betecknats såsom en svaghet i det nuvarande systemet, nämligen att medicinalstyrelsens bedömning skedde utan varje personlig kontakt med den tilltalade, som var föremål för undersökningen. Emellertid har dock medicinalstyrelsen i anledning av revisorernas hemställan om en utredning av spörsmålet om det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation tillstyrkt en allsidig och förutsättningslös utredning härutinnan, då vissa av de utav revisorerna anförda omständigheterna, enligt vad styrelsen anfört, utgjorde starka skäl för en sådan utrednings verkställande.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om, att inom riksdagen väckts dels en *motion*, nr I:213, däri hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande av skyndsamt förslag till lagstiftning och andra

åtgärder för tillrättaläggande av vissa missförhållanden vid samverkan mellan psykiatri och rättsskipning, dels ock en *motion*, nr II:240, däri hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning för åstadkommande av ändring i gällande bestämmelser rörande sinnesundersökning av tilltalad person m. m. Dessa motioner äro föremål för förberedande behandling av lagutskott.

Innan utskottet närmare ingår på bedömandet av vad revisorerna anfört och myndigheternas i anledning därav avgivna förklaringar, vill utskottet omnämna, att chefen för justitiedepartementet numera uppdragit åt den enligt beslut den 6 oktober 1938 tillsatta strafflagberedningen att omedelbart upptaga till prövning frågan om den rättsliga behandlingen av förbrytare, vilka begått brott under inflytande av rubbad själsverksamhet samt om revision av strafflagens tillräknelighetsbestämmelser. Enligt vad utskottet erfarit har strafflagberedningen redan igångsatt utredningar härutinnan och påbörjat behandlingen av vissa utav de frågor, som hava samband med riksdagens revisorers uttalanden.

Utskottet.

Statsrevisorerna hava i sitt ovan intagna allmänna uttalande framhållit, att utvecklingen i fråga om det rättspsykiatriska undersökningsväsendet icke kommit att följa de linjer, som från början uppdragits. De hava även konstaterat, att brister i olika avseenden förefinnas i organisatoriskt hänseende och att dessa kunna anses hava sin egentliga grund i det förhållandet, att förutsättningarna, varpå bestämmelserna i 1929 års sinnessjuklag bygga — nämligen i främsta rummet tillräckligt antal platser på fångvårdens sinnessjukavdelningar och ordinarie läkare, rättspsykiatriskt utbildade för undersökningarna — icke blivit förverkligade ävensom däri, att undersökningarnas omfattning i en icke förutsedd omfattning ökats under senare år.

Vidare hava revisorerna framställt åtskilliga erinringar beträffande särskilda detaljer ifråga om det rättspsykiatriska undersökningsväsendet samt anfört, att den ojämnhet, som kunnat konstateras beträffande undersökningsresultaten, ej eliminerats genom medicinalstyrelsens eftergranskning av de utav sinnessjukläkarna avgivna utlåtandena. Revisorerna hava för sin del ifrågasatt, huruvida denna omfattande eftergranskning från medicinalstyrelsens sida fortfarande kunde anses ändamålsenlig i synnerhet som en viss svaghet låge däruti, att avgörandena i medicinalstyrelsen icke skedde med stöd av gjorda iakttagelser angående den tilltalade utan endast på grundval av föreliggande handlingar och undersökningsjournaler. De av medicinalstyrelsen i detta hänseende gjorda erinringarna mot vad revisorerna anfört kan utskottet icke tillmäta avgörande betydelse. Utskottet vill i sammanhang härmed också omnämna, att utskottet erfarit, att just under de senaste åren en tydligt märkbar ändring i förutvarande praxis hos medicinalstyrelsen kommit till synes vid styrelsens handläggning av tillräknelighetsfrågorna och att såsom följd härav det procenttal stigit, med vilket på grund av medicinalstyrelsens efterprövning av sinnessjukläkarnas utlåtanden personer

förklarats vara i behov av sjukhusvård. Ännu betänkligare måste det förefalla utskottet, att det nuvarande systemet kan leda till och enligt vad utskottet inhämtat i åtskilliga fall även föranlett, att personer intagits på sinnessjukhus, utan att någon sinnessjukläkare dessförinnan fått tillfälle att vid verkställd undersökning rörande vederbörandes sinnesbeskaffenhet konstatera att behov av vård förelegat. Utskottet måste finna medicinalstyrelsens förklaringar i flera hänseenden otillfredsställande och måste i likhet med revisorerna hävda, att ojämnheten vid bedömningen av tillräknelighetsfrågor måste anses betänkelig ej minst med hänsyn till de vittgående konsekvenserna för den tilltalade. Dock må framhållas, att även medicinalstyrelsen ansett sig böra tillstyrka en allmän utredning av frågan om det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation och att alltså även styrelsen — under hänvisning till att vissa av de utav revisorerna anförda omständigheterna utgjorde starka skäl härför — funnit en dylik utredning numera vara av behovet påkallad.

Revisorerna hava uttalat, att man på flera håll syntes känna en viss oro inför den utveckling som skett, i det att medicinalstyrelsen syntes vara på väg att få ställningen av specialdomstol i tillräknelighetsfrågor samt att en dylik utveckling aldrig varit avsedd. Särskilt syntes allmänheten ej sällan hava svårt att känna sig övertygad om värdet av en straffriförklaring av en åtalad, då vederbörande en synnerligen kort tid därefter kan under åberopande av friskintyg återinträda i sitt arbete. Revisorerna hava understrukit den synpunkten, att å ena sidan den medicinska utredningens betydelse måste beaktas, men att å andra sidan ej bör förbises den personkännedom och allmänna erfarenhet som lekmännen i underdomstolarna ofta representera och vilken syntes äga ett väsentligt praktiskt värde även vid behandlingen av tillräknelighetsfrågor. Till vad revisorerna sålunda framhållit anser sig utskottet, som även beaktat att i viss mån likartade synpunkter kommit till uttryck i motionerna I: 213 och II: 240, böra giva sin anslutning.

Utskottet anser sig även i full överensstämmelse med de av revisorerna anförda synpunkterna böra framhålla nödvändigheten av att organisationen av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet ej får motverka, att praxis i tillräknelighetsfrågor utbildas genom domstolarnas obundna avgöranden på grundval av det material, som av den medicinska sakkunskapen ställes till deras förfogande.

Med hänsyn till betydelsen av de rättspsykiatriska undersökningarna ur rättsskipningens synpunkt måste dessa ske under former, som enligt utskottets uppfattning garantera grundlighet och sakkunskap, samtidigt som de ske utan onödig frihetsinskränkning och annan olägenhet för den tilltalade. Något stöd får heller icke lämnas för den misstanken, att straffriförklaringar och andra avgöranden i tillräknelighetsfrågor skulle ske på grundval av en vacklande bedömning.

Utskottet, som måste finna det av revisorerna behandlade spörsmålet vara en samhällsangelägenhet av största vikt, anser i likhet med revisorerna, att det bör tagas under övervägande vilka åtgärder, som böra vidtagas för en

mera ändamålsenlig organisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, i avsikt, bland annat, att det allmänna rättsmedvetandets ovan berörda krav bättre tillgodoses. Den redan genom vederbörande departementschefs försorg igångsatta utredningen torde böra fullföljas och avse en allmän och allsidig undersökning av spörsmålet i hela dess vidd.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de synpunkter, som av riksdagens revisorer och utskottet blivit anförda, måtte beaktas vid den pågående utredningen rörande vissa med det rättspsykiatriska undersökningsväsendet sammanhängande spörsmål.

4:o) **Vissa ombyggnadsföretag vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori.** Under försvarsdepartementet, § 5, hava revisorerna gjort vissa erinringar rörande ombyggnadsarbeten vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori i Eskilstuna dels inom den s. k. gamla fabriksbyggnaden dels av en fabriksbyggnad, vilken är belägen å fastigheten Norra Vattenverket nr 1 och 2, för vars förvärvande 1937 års riksdag anvisat medel (Del I sid. 46—55).

Revisorerna hava sammanfattat sina iakttagelser på följande sätt:

Av den lämnade redogörelsen framgår, att ehuru enligt 1937 års riksdags beslut allenast högst 25,000 kronor ställts till förfogande för nödiga nybyggnads- och förändringsarbeten å den fastighet, som enligt samma riksdags beslut förvärvats för gevärsfaktoriets räkning, sammanlagt omkring 112,000 kronor tagits i anspråk för ombyggnad i betydligt större omfattning, än som från början varit avsett. Vidare hava väsentliga omändringsarbeten i den s. k. gamla fabriksbyggnaden företagits, vilka dragit en kostnad av omkring 87,000 kronor, utan att medel därtill utöver 25,000 kronor funnits anvisade. Det för dessa byggnadsföretag erforderliga medelsbehovet — utöver vad som sålunda anvisats — har täckts dels genom direkt ianspråkstagande av anslagen utöver anvisade belopp dels i vad avser ett belopp av 145,637 kronor 95 öre genom förhöjning av den omkostnadsprocent, som pålægges tillverkningen vid faktoriet. Dessa byggnadskostnader hava härigenom kommit att belasta de anslag, av vilka ersättning utgår för den från gevärsfaktoriets levererade materielen. Med hänsyn därtill att medel för byggnadsändamål skola anvisas av riksdagen å särskilt riksstatsanslag, hava revisorerna funnit det förfarande, som i förevarande fall använts, synnerligen anmärkningsvärt.

Omständigheterna i samband med dessa byggnadsföretags ordnande finna revisorerna ganska märkliga.

Vad först beträffar ombyggnaderna i gamla fabriksbyggnaden vill det synas, som om vissa lokalförändringar varit erforderliga med hänsyn till dels övergången från tillverkning av gevärs- och karbindelar till framställande av kulsprutemateriel, dels väsentlig ökning i årstillverkningen av kulsprutor och kulsprutegevär. Sedan styresmannen i anledning härav framlagt förslag till ombyggnad i viss utsträckning, hava arméförvaltningens tygdepartement och fortifikationsstyrelse likväl icke vidtagit åtgärder för anskaffande av medel härför utan endast konstaterat, att medel saknats och att framställningen ifråga icke skulle föranleda någon åtgärd. Fortifikationsstyrelsens yttrande

i ärendet rörande de föreslagna åtgärdernas tekniska lämplighet har dock under hand tillställts styresmannen, en omständighet, som torde utvisa, att förenämnda myndigheter icke varit främmande för tanken, att det ifrågasatta ombyggnadsföretaget ändock borde komma till utförande. Revisorerna finna angivna förhållande så mycket mer anmärkningsvärt, som tygdepartementet, såsom ovan nämnts, vid den tidpunkt, då ärendet avgjordes, framställt ännu större anspråk på gevärsfaktoriets tillverkningskapacitet, utan att ens av denna anledning vidtaga åtgärder för tillgodoseende av gevärsfaktoriets medelsbehov för erforderliga lokalförändringar. Så vitt revisorerna kunnat finna, har styresmannen härigenom försatts i ett sådant tvångsläge, att han, för att kunna fullgöra honom åliggande arbetsuppgifter, sett sig nödsakad att på eget ansvar vidtaga de åtgärder, han funnit av förhållandena påkallade.

Vad därefter beträffar ombyggnaden av fabriksbyggnaden å fastigheten, Norra Vattenverket nr 1 och 2, hava tygdepartementet och fortifikationsstyrelsen i anledning av styresmannens vid gevärsfaktoriets förenämnda framställning om dels godkännande av vissa byggnadsritningar, dels antagande av anbud å värme-, ventilations- och sanitetsanläggning till ett belopp av 21,565 kronor, dels medgivande att ombyggnadsarbetena finge utföras av en byggnadsfirma på löpande räkning, dels ock att ett anslag av sammanlagt 28,400 kronor för sistnämnda ombyggnadsarbeten skulle ställas till disposition, endast beviljat medel för värme-, ventilations- och sanitetsanläggningen, medan däremot åtgärder icke vidtagits för anskaffande av medel för själva ombyggnaden. Av detta förhållande synes framgå, att styresmannen realiter även i detta fall erhållit ifrågavarande myndigheters medgivande till ombyggnaden, ehuru ansvaret därför formellt sett lagts på denne befattningshavare. Utan att närmare vilja ingå på frågan huruvida en ombyggnad i den utsträckning som ägt rum verkligen varit av behovet påkallad, vilja revisorerna endast framhålla, att styresmannen icke fullföljt den plan till ombyggnad, han framlagt i förenämnda skrivelse den 9 september 1937, utan givit ombyggnadsföretaget betydligt större omfattning. Revisorerna hava jämväl fäst sig vid, att styresmannen, då entreprenadanbud å byggnadsföretaget icke kunnat erhållas från byggnadsfirma i Eskilstuna, icke infordrat nya anbud från firmor å annan ort, utan låtit arbetet utföras på räkning.

Att, på sätt som skett, med frångående av riksdagens beslut i ärendet använda medel, som äro beviljade för helt andra ändamål, till utförande av byggnadsföretag, hava revisorerna funnit så anmärkningsvärt, att revisorerna härigenom velat bringa angivna förhållanden till riksdagens kännedom.

Yttrande har avgivits av *arméförvaltningens tygdepartement* och *fortifikationsstyrelse*, som bifogat yttrande av styresmannen för Carl Gustafs stads gevärsfaktori (Del II sid. 21—32).

Såsom av revisorerna framhållits hava vissa ombyggnadsföretag för gevärsfaktoriets räkning verkställt i betydligt större omfattning än som från början varit avsedd och utan att medel härför av riksdagen funnits anvisade å särskilt riksstatsanslag. För bestridande av kostnaderna för utförda byggnadsföretag hava medel använts, som beviljats för helt andra ändamål. De förfaranden, som här använts, innebära enligt utskottets mening ett uppenbart föregripande av riksdagens beslut, varjämte riksdagen undandragits kontrollmöjligheterna över beslutade medelsanvisningar.

Vad sålunda förekommit har utskottet, som funnit den av arméförvalt-

Utskottet.

ningens tygdepartement och fortifikationsstyrelse i ärendet avgivna förklaringen icke tillfredsställande, ansett vara av den anmärkningsvärda beskafheten, att utskottet icke kunnat underlåta, att detsamma för riksdagen

omförmäla.

5:o) **Vård av civila patienter å vissa garnisonssjukhus.** Under försvarsdepartementet, § 6, hava revisorerna behandlat vissa frågor rörande vård av civila patienter å vissa garnisonssjukhus (Del I sid. 55—73).

Vid garnisonssjukhusen i Stockholm, Boden, Linköping, Skövde och Karlsborg samt militärsjukhusen i Eksjö och Sollefteå emottagas enligt med Stockholms stad och vissa landsting samt beträffande garnisonssjukhuset i Boden även med pensionsstyrelsen träffade överenskommelser civila patienter för vård å nämnda sjukvårdsinrättningar. Vidare finnes överenskommelse träffad därom, att Västerbottens läns landsting skall äga disponera Västerbottens regementes Röda sjukbarack såsom tillfällig sjukvårdslokal.

Efter en ingående redogörelse av vissa förhållanden, som äga samband med vård av civila patienter vid berörda sjukhus, varav framgår, bland annat, att till dessa sjukhus inlevererad ersättning för civila patienter under budgetåret 1937/38 uppgått till kr. 1,094,883:05, hava revisorerna gjort följande uttalande:

Revisorerna hava under sina innevarande år företagna resor avlagt besök vid garnisonssjukhusen i Boden, Karlsborg och Skövde, varvid revisorerna iakttagit, att beträffande det sistnämnda sjukhuset vissa bristfälligheter, särskilt med hänsyn till det trånga utrymmet i sjukhusbyggnaden, förelågo. Dessa brister torde enligt revisorernas mening vid lämpligt tillfälle böra afhjälpas. Med anledning av iakttagelserna under nämnda besök samt med hänsyn till den omfattning, vari garnisons- och militärsjukhusen numera tagas i anspråk för vård av civila patienter, hava revisorerna velat lämna en relativt fullständig redogörelse för såväl innehållet i de avtal, som ligga till grund för uppgörelserna rörande vården av civila patienter vid de militära sjukhusen, som ock beträffande vissa ekonomiska förhållanden, som därmed äga samband.

Av de ovan i sammandrag intagna avtalsbestämmelserna framgår, att en betydande olikformighet förefinnes beträffande avtalets innehåll såväl ifråga om föreskrifterna rörande ersättningen för vården av patienterna som beträffande ordnandet av sjukhusens ledning och formerna för samarbetet med vederbörande landsting. Sålunda har särskilt uppmärksammats, att ersättningen för de civila patienternas vård vid de flesta sjukhusen beräknas med hänsyn till sjukhusets kostnader under närmast föregående budgetår, medan åter vid några av sjukhusen grunden för ersättningen är vederbörande landstings utgifter vid eget närbeläget sjukhus, en beräkningsgrund som tillämpas exempelvis vid uppgörelsen mellan staten samt Stockholms stad och Stockholms läns landsting rörande Karolinska sjukhuset. Även ifråga om gottgörelsen till sjukhusens läkare förefinnas skilda beräknings sätt, i det att ofta ersättningen här utgår i förhållande till antalet underhållsdagar för de civila patienterna, medan åter i andra fall gottgörelse lämnas för av de civila patienternas vård föranlett merarbete och utmätas efter viss skälighetsprövning. I regel lämnas gottgörelse till läkarna av de uppbördsmedel, som till-

föras det riksstatsanslag under fjärde huvudtiteln, från vilket kostnaderna för driften vid sjukhusen bestridas. Det synes revisorerna önskvärt att, i den mån så låter sig göra, vid framtida avtalsuppgörelser eftersträvas att genomföra enhetliga föreskrifter på detta område.

Även ifråga om sjukhusbyggnadernas uppförande är att märka, att landstingen i allmänhet icke hava någon äganderätt till sjukhusbyggnaderna men att dem tillförsäkras ersättning, för den händelse ett sjukhus nedlägges, till vilket landstinget betalat viss del av byggnadskostnaden.

Numera uppgå — såsom ovan meddelats — de ersättningsbelopp, som inbetalas för de civila patienternas vård å garnisons- och militärsjukhus, till ungefär 1,000,000 kronor för budgetår. Med hänsyn till beloppets storlek anse revisorerna önskvärt, att föreskrifter lämnas om ifrågavarande beloppets redovisning i riksstaten, samt att, i den mån så låter sig göra, reglerande bestämmelser rörande beloppets användning samtidigt utfärdas.

I betraktande av de fördelar, som ett fortsatt samarbete mellan försvarsväsendets myndigheter å ena sidan samt landstingen och pensionsstyrelsen å andra sidan utan tvivel å ömse sidor medföra och vilket torde böra ytterligare utvecklas, hava revisorerna velat fästa uppmärksamheten på dessa förhållanden i avsikt att större stabilitet vid förvaltningen av de militära sjukhus, som numera stå till förfogande för civila patienter, skall kunna ernås.

Yttrande har avgivits av *arméförvaltningen* (Del II sid. 33—35).

Den av revisorerna lämnade redogörelsen för innehållet i de avtal, som ligga till grund för uppgörelserna rörande vården av civila patienter vid de militära sjukhusen, har givit utskottet vid handen, att en betydande olikformighet förefinnes såväl rörande ersättningen för vården av patienterna som beträffande ordnandet av sjukhusens ledning och formerna för samarbetet med vederbörande landsting. Enligt utskottets mening vore bestämda fördelar att vinna, därest enhetlighet i avtalen kunde åstadkommas. Ifrågasättas må, om icke på grundval av hittills vunnen erfarenhet en allmän översyn över hithörande förhållanden borde vidtagas. Önskvärt är emellertid, att vid framtida avtalsuppgörelser enhetliga föreskrifter på detta område såvitt möjligt genomföras i syfte att ernå en större stabilitet vid förvaltningen av de militära sjukhus, som numera stå till förfogande för civila patienter.

Utskottet.

Såsom revisorerna meddelat, uppgå de ersättningsbelopp, som inbetalas för de civila patienternas vård å garnisons- och militärsjukhus, till ungefär 1,000,000 kronor för budgetår. Utskottet finner i likhet med revisorerna det vara med hänsyn till beloppets storlek önskvärt, att föreskrifter lämnas om ifrågavarande beloppets redovisning i riksstaten, samt att om möjligt reglerande bestämmelser rörande beloppets användning samtidigt utfärdas. Härigenom synes utskottet vidgad överskådlighet i bokföringen kunna vinnas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utfärda föreskrifter rörande redovisningen och användningen av de ersättningsbelopp, som inbetalas för civila patienters vård å garnisons- och militärsjukhus.

6:o) **Gratifikationer till viss personal vid örlogsvarven i Karlskrona och Stockholm.** Under försvarsdepartementet, § 11, hava revisorerna framställt vissa erinringar rörande dispositionen av till vederbörande varvschefer förfogande stående anslagsmedel för gratifikationer, uppgående för Karlskrona örlogsvarv till 3,000 kronor och för Stockholms örlogsvarv till 2,000 kronor (Del I sid. 81—83).

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande:

Av vad i ärendet förekommit hava revisorerna kommit till den uppfattningen, att de till varvschefernas förfogande ställda anvisningarna till gratifikationer huvudsakligen användas såsom avlöningsförstärkning för sådan personal vid örlogsvarven, vilkens avlöning och övriga förmåner äro fastställda enligt gällande bestämmelser. Revisorerna hava särskilt fäst sig vid, att samma personer kommit i åtnjutande av gratifikation två gånger samma år, samt att de utbetalda beloppens storlek synes stå i viss relation till vederbörandes ordinarie avlöningsförmåner, på så sätt att den som är placerad i högre lönegrad kommit i åtnjutande av förhållandevis högre gratifikation. Revisorerna hava även uppmärksammat, att det största antalet gratifikationer i förhållande till personalantalet inom varvens olika verksamhetsgrenar, särskilt vad Karlskrona örlogsvarv angår, utdelats inom varvschefens kansli och varvskontoret. Endast i ett fåtal fall synas dessa medel hava använts såsom belöning för extraordinära prestationer.

Innan avlöningsförhållandena för den icke-ordinarie personalen inom statsförvaltningen reglerats genom nu gällande avlöningsreglementen, utgick avlöningen till denna personal i stor omfattning i form av gratifikationer. Detta system har emellertid numera upphört. Såvitt revisorerna kunna finna, kan den administrativa personalen vid örlogsvarven icke anses böra intaga någon särställning i förhållande till annan enligt samma grunder avlönad personal. Som en jämförelse vilja revisorerna erinra därom, att motsvarande personal vid marindistriktens expeditioner och verkstäder icke har möjlighet att erhålla förstärkning av de i avlöningsreglementet fastställda avlöningsbeloppen. Det torde jämväl förtjäna framhållas, att det sätt, på vilket ifrågavarande medel användas, kan vara ägnat att skapa onödig irritation mellan befattningshavarna inbördes.

Revisorerna vilja emellertid framhålla, att ifrågavarande kontorspersonal enligt för densamma gällande avlöningsreglemente icke är berättigad till ersättning för övertidsarbete, en omständighet, som givetvis kan hava föranlett ifrågavarande gratifikationsutdelningar. Enligt vad revisorerna erfarit, pågår för närvarande utredning i avsikt att söka åstadkomma enhetliga bestämmelser, å ena sidan för, bland annat, kontorspersonalen såväl vid marindistriktens som varvschefernas expeditioner och å andra sidan den icke-ordinarie personalen inom allmänna civilförvaltningen.

Revisorerna, som sålunda icke kunna finna lämpligt, att gratifikationer, på sätt som skett, tilldelas ifrågavarande personal vid örlogsvarven, bortse ingalunda därifrån, att det under vissa förhållanden kan vara av värde, att myndighet har medel till förfogande för uppmuntran vid fall, då en befattningshavare genom särskilt rådigt ingripande eller på grund av andra särskilda omständigheter gjort sig förtjänt av penningbelöning. Det synes därför, enligt revisorernas mening, att ett mindre belopp under förevarande rikstatsanslag bör ställas till marinförvaltningens förfogande för att på framställning av vederbörande varvschef efter prövning i varje särskilt fall av ämbetsverket utdelas.

Yttrande har avgivits av *marinförvaltningen*, som bifogat yttranden av berörda varvschefer (Del II sid. 48—54). Av varvschefens för Stockholms örlogsvarv yttrande framgår, bland annat, att gratifikationer utbetalats dels som belöning för utfört extra arbete av sådant slag, som icke tillhör befattningshavarens ordinarie göromål, dels för regelbundet övertidsarbete.

Vad revisorerna anfört har givit utskottet vid handen, att det sätt, på vilket gratifikationsanvisningarna utdelats vid örlogsvarven, icke står i överensstämmelse med syftet med dessa gratifikationer. Vad i ärendet förekommit har utskottet funnit vara av den art, att förtydligande direktiv böra utfärdas till vinnande av att medlen framdeles användas i enlighet med önskvärda och fullt godtagbara principer.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville utfärda förtydligande bestämmelser rörande användningen av de till vederbörande varvschefers förfogande ställda gratifikationsbelopp.

Utskottet.

7:o) **Kostnader för ersättnings- och nyanskaffningar samt vissa nybyggnader vid örlogsvarven.** Under försvarsdepartementet, § 15, hava revisorerna gjort vissa erinringar rörande sättet för bestridande av kostnader för ersättnings- och nyanskaffningar samt vissa nybyggnader vid örlogsvarvens kraftcentraler ävensom vid Karlskrona örlogsvarvs repslagarverkstad och oljefabrik (Del I sid. 89—92).

Revisorerna erinra om, att berörda kraftcentraler, verkstad och fabrik icke tillhöra örlogsvarvens s. k. självförsörjande inrättningar och att gällande bestämmelser rörande förnyelsefonder vid marinens självförsörjande inrättningar följaktligen icke äro tillämpliga å dem.

Revisorerna hava uppmärksammat, att kostnaderna för förekommande ersättningsanskaffningar, nyanskaffningar och utvidgningar i stor utsträckning bestridas från en under reservationsanslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. upplagd undertitel, benämnd varvsdepartementens driftomkostnader. Å denna hjälptitel bokföras med varvsdriften förbundna driftkostnader, d. v. s. utgifter för verkstädernas belysning, uppvärmning och renhållning, underhåll och återanskaffande av maskiner och verktyg samt nyanskaffning av verktyg, utgifter för drivmedel, såsom elektrisk energi, gas och ånga m. fl. kostnader. För täckande av dessa å titeln redovisade omkostnader beräknas för varje produktivt arbete ett särskilt driftpålägg, som fastställles av vederbörande departementschef vid varven och utgår i procent av de direkta avlöningskostnaderna för respektive arbete. De sålunda till fördelning å de produktiva arbetena fastställda omkostnadsbeloppen gottskrivas omkostnadstiteln och avföras å de titlar, som slutligt skola belastas med kostnaderna för arbetena i fråga.

I ärendet hava revisorerna gjort följande uttalande:

Att kostnader för återanskaffning samt större reparationer av maskiner förskottas av omkostnadstiteln torde stå i överensstämmelse med gällande föreskrifter. Då emellertid omkostnadstiteln icke får utvisa brist vid budgetårsskifte, måste — för den händelse medel å omkostnadstiteln icke på förhand fonderats för ändamålet — samtliga densamma under ett budgetår debiterade omkostnader under loppet av samma budgetår fördelas å de produktiva arbetena. Detta medför, bland annat, att en dyrbar maskin, som för ersättande av en äldre utrangerad anskaffas exempelvis tre månader före budgetårsskiftet, vid sistnämnda tidpunkt måste vara helt avskriven, ehuru den måhända icke i nämnvärd utsträckning kunnat tagas i anspråk under perioden och dessutom kan ur ekonomisk synpunkt sett hava en livslängd av åtskilliga år. Kostnaderna för en dylik maskin komma sålunda — därigenom att driftpålägget måste höjas med för avskrivningen erforderligt belopp — att belasta andra produktiva arbeten än dem, för vilka maskinen tages i anspråk. En sålunda anordnad redovisning av kostnader för återanskaffning av maskiner torde icke vara förenlig med en rationell självkostnadsberäkning. I många fall läser denna metod kunna medföra, att de redovisade självkostnaderna för vissa arbeten bliva väsentligt missvisande. Föreligger fondering för ersättningsanskaffning å omkostnadstiteln, innebär detta, att omkostnadstiteln själv får karaktär av förnyelsefond, en anordning som med hänsyn till omkostnadstitelns övriga funktioner enligt revisorernas uppfattning icke låter sig förena med reda och överskådlighet i redovisningen.

Beträffande nyanskaffning torde kostnader därför böra betraktas såsom omkostnader endast när det anskaffade — förutom då detsamma har karaktär av ren förbrukningsartikel — på grund av sin ringa kostnad eller kortvariga brukbarhet enligt gängse ekonomiska principer icke anses böra göras till föremål för avskrivningsförfarande. Då anskaffningen däremot har karaktär av kapitalinvestering, böra enligt revisorernas uppfattning särskilda medel för ändamålet av riksdagen anvisas. Särskilt anmärkningsvärt finna revisorerna, att kostnader för nybyggnad av verkstäder bestridas från omkostnadstiteln, varigenom sagda kostnader slutligt helt eller delvis kunna komma att belasta andra anslag än det i riksstaten anvisade byggnadsanslaget. Dessutom bör enligt vedertagna grundsatser frågan om behov av nybyggnader ovillkorligen underställas riksdagens prövning.

I anslutning till vad sålunda anförts vilja revisorerna framhålla, att, såvitt revisorerna kunna finna, förnyelsefonder böra inrättas även för örlogsvarven i dess helhet enligt i huvudsak enahanda grunder, som gälla för marinens självförsörjande inrättningar. Därigenom kan, under förutsättning att kostnader för egentlig nyanskaffning — utvidgning av driften — bestridas av särskilt för ändamålet anvisade medel, den nu förekommande sammanblandningen av kostnader för nyanskaffning, ersättningsanskaffning och egentliga omkostnader å omkostnadstiteln undvikas. Därjämte torde — förutom reda och överskådlighet i redovisningen — kunna erhållas effektiv kontroll över varvsdriftens ekonomiska resultat från såväl Kungl. Maj:ts som riksdagens och den varven överordnade förvaltningsmyndighetens sida. Den nu berörda frågan synes revisorerna med hänsyn till omfattningen av driften vid örlogsvarven — örlogsvarvet i Karlskrona torde sålunda vara statsverkets kanske största industriella anläggning — vara av sådan vikt, att den snarast bör bringas till sin lösning.

Yttrande i ärendet har avgivits av *marinförvaltningen*, som bifogat yttranden av respektive varvschefer (Del II sid. 48—57). Marinförvaltningen har meddelat, att ämbetsverket ämnade verkställa en utredning beträffande de av revisorerna anmärkta förhållandena. Chefen för Karlskrona örlogsvarv

har, med avstyrkande av revisorernas förslag om inrättande av särskilda förnyelsefonder, i stället föreslagit, att kostnader för ifrågakommande ersättningsanskaffningar av maskiner m. m. bokföras, skilda från övriga omkostnader, å särskild undertitel och att denna undertitel till omkostnadstiteln jämväl redovisas i till marinförvaltningen månatligen lämnade kassaredogörelser.

Utskottet, som förutsätter, att här behandlade spörsmål snarast möjligt bringas till sin lösning och icke anser sig böra framställa någon erinran mot att detta sker enligt de av chefen för Karlskrona örlogsvarv angivna grunderna, har funnit sig böra vad sålunda förekommit för riksdagen

Utskottet.

omförmäla.

8:o) **Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens geotekniker.** Under kommunikationsdepartementet, § 20, hava revisorerna redogjort för vissa förhållanden rörande den vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anställda geoteknikerns verksamhet (Del I sid. 103—106).

Yttrande har avgivits av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* (Del II sid. 74 och 75).

Beträffande detta ärende har utskottet redan i sitt utlåtande nr 6 yttrat sig, varom utskottet velat här

Utskottet.

erinra.

9:o) **Vägförbättringsarbeten förda på vägunderhållskontot.** Under kommunikationsdepartementet, § 21, hava revisorerna gjort vissa erinringar i anledning av att kostnader för vägförbättringsarbeten påförts vägunderhållskontot (Del I sid. 106—109).

Yttranden hava avgivits av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* samt *länsstyrelserna*, av vilka en del bifogat yttrande av vederbörande vägingenjör (Del II sid. 76—103).

Beträffande detta ärende har utskottet redan i sitt utlåtande nr 6 yttrat sig, varom utskottet velat här

Utskottet.

erinra.

10:o) **Marklösen vid vägbyggnad.** Under kommunikationsdepartementet, § 25, hava revisorerna omnämnt vissa av dem gjorda iakttagelser rörande marklösen vid vägbyggnad (Del I sid. 124—129).

Efter en historisk översikt av bestämmelserna rörande statsbidrag till ersättning för mark, som tages i anspråk för allmän väg, hava revisorerna sammanfattat nu gällande bestämmelser härom sålunda:

1. Markägare är berättigad till ersättning för upplåten mark — respektive lösen för byggnad — samt för skada och intrång, som förorsakas av vägföretag.

2. Statsbidrag utgår till kostnader av nyssnämnda slag med samma procent som till företaget i övrigt, vid anläggning av väg, dock med viss inskränkning med hänsyn till markvärdet.

3. Skäligheten av kostnaderna prövas av Kungl. Maj:t, respektive länsstyrelsen.

Revisorerna hava framhållit, att, bortsett från frivillig överenskommelse mellan vägdistrikt och markägare, ersättningsfrågor av här ifrågavarande art kunna regleras på tre olika sätt nämligen genom rättegångsförfarande, expropriationsförfarande och skiljemannaförfarande, beträffande vilka olika förfaranden revisorerna gjort vissa erinringar.

Mot rättegångsförfarandet torde kunna invändas — framhålla revisorerna — att förfaringssättet i fråga är tidsödande och att särskilt vid överklaganden den slutgiltiga domen kan komma att dröja flera år. Därigenom kunna räntekostnaderna, i all synnerhet om markersättningen uppgår till större belopp, stiga till högst avsevärda belopp. Även expropriationsförfarandet anses allmänt vara omständligt, dyrt och långvarigt. Beträffande skiljemannaförfarandet slutligen föreligga vissa risker, vilka revisorerna belyst med ett exempel från ett av de sydliga länen.

Av de siffror revisorerna i detta sammanhang anfört framgår, att statsbidrag till lösen av jord för vägmark under budgetåren 1935/36—1937/38 i runt tal uppgått tillhoppa till 4.1 miljoner kronor och att de kostnader för huvudvägarnas ombyggnad, som avse marklösen, vid den inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen pågående utredningen i denna fråga uppskattats till 60 miljoner kronor.

Revisorerna hava uttalat, att undersökning angående möjligheten att få till stånd ett förenklat och förbilligt tillvägagångssätt för bestämmande av marklösen synes böra tagas under övervägande.

Ytrande har avgivits av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* (Del II sid. 134 och 135), som anfört, bland annat, att den av revisorerna ifrågasatta undersökningen och därmed sammanhängande spørsmål syntes böra anförtros åt någondera av de kommittéer, som nu arbetade på vägväsendets område, förslagsvis åt 1935 års vägsakkunniga eller åt de nyligen inom kommunikationsdepartementet tillkallade sakkunniga för vägväsendets förstatligande för att tagas i övervägande vid fullgörande av de sakkunnigas uppdrag.

Utskottet.

Såsom revisorerna framhållit uppgå statsbidragen till kostnader för ersättning av till vägföretag upplåten mark till avsevärda belopp. Utskottet är av den uppfattningen, att dylika kostnader skulle kunna begränsas därest förhandlingar för åstadkommande av frivillig överenskommelse med jordägarna regelmässigt inleddes innan ännu det planerade vägarbetet blivit beslutat.

Vidkommande förfarandet vid bestämmande på icke frivillig väg av lösen-

beloppet delar utskottet revisorernas uppfattning om att systemet med rättgång och expropriation är såväl tidskrävande som dyrbart. Att erinringar även kunna göras mot skiljemannaförfarandet torde i viss mån kunna förklaras därmed, att skiljedomen ofta anses böra utgöra en kompromiss mellan de av parterna intagna ståndpunkterna, vilket kan medföra, att löse-skillingen i skiljedomen bestämmes till ett förhållandevis högt belopp.

Utskottet, som delar revisorernas uppfattning, att möjligheten att få till stånd ett enklare och billigare tillvägagångssätt för bestämmande av marklösen bör bli föremål för närmare utredning, hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning i syfte att åvaga-bringra sådana metoder vid bestämmandet av ersättning för upplåtelse av mark till allmän väg, att detta kan ske på ett enklare och mindre kostsamt sätt.

11:o) **Missförhållanden i Vilhelmina vägdistrikt.** Under kommunikationsdepartementet, § 28, hava revisorerna påtalat vissa missförhållanden inom Vilhelmina vägdistrikt (Del I sid. 132—137).

Beträffande förvaltningen inom distriktet hava revisorerna anmärkt, att de i 1937 års inkomst- och utgiftsstat beräknade underhållskostnaderna överskridits med 60 % eller med kr. 165,565: 87, vilket syntes revisorerna synnerligen anmärkningsvärt. Ett inom distriktet under år 1937 infört vägvakts-system har revisorerna betecknat såsom en fullkomligt onödig utväxt på vägorganisationen inom distriktet. Även vissa andra förhållanden hava föranlett anmärkningar, och revisorerna sammanfatta sitt omdöme sålunda:

Revisorernas allmänna intryck av förvaltningen av Vilhelmina vägdistrikt är att mycket brustit i förutseende och i övervakningen av förekommande vägarbeten samt att vägstyrelsens åtgärder i åtskilliga hänseenden icke varit präglade av den omdömesgillhet, man har rätt att kräva av en sådan styrelse.

Revisorerna hava även fäst uppmärksamheten vid, att endast en person deltagit i vägstämmans beslut den 10 april 1938 om ansvarsfrihet åt vägstyrelsen. Av ett av revisorerna återgivet utdrag av protokollet vid stämman framgår, att denne varit den ende i denna fråga röstberättigade. »Övriga vägstämмоombud voro nämligen antingen ledamöter eller suppleanter i nämnda styrelse och sålunda jäviga», heter det i protokollsutdraget.

I denna fråga hava revisorerna gjort följande uttalande:

I 8 § lag om vägdistrikt återfinnas bestämmelser om antalet ombud vid vägstämman. Enligt denna paragraf skall antalet ombud bestämmas i förhållande till folkmängden sålunda, att en var kommun utser ett ombud för varje befolkningstal av 2,000 eller det lägre tal, som må erfordras för att antalet ombud för hela vägdistriktet skall uppgå till minst 20. Omfattar distriktet allenast en kommun, må antalet ombud icke vara under 10 eller över 20.

I Vilhelmina vägdistrikt, som i likhet med åtskilliga andra vägdistrikt endast omfattar en kommun, är antalet ombud för närvarande 10. För den händelse ombuden — som i detta fall skett — sinsemellan uppdelas styrelse-

och suppleantplatserna, kan det sålunda inträffa, att å vägstämman endast ett ombud kan besluta om ansvarsfrihet för styrelsen. Då jämlikt 13 och 33 §§ i ovan angivna lag såväl ombud som vägstyrelseledamöter jämte deras suppleanter väljas för fyra år — den nuvarande perioden omfattande åren 1937—1940 — kan en dylik situation inträffa under flera på varandra följande år och sålunda i förevarande fall ytterligare tre år. Att något dylikt kan hända är enligt revisorernas uppfattning betänkligt och bör så vitt möjligt förhindras. Härför torde emellertid en lagändring vara erforderlig.

Yttrande har avgivits av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* (Del II sid. 140 och 141), som jämväl bifogat yttrande av vägstyrelsen i Vilhelmina vägdistrikt. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i sitt utlåtande erinrat om att de till frågan om de höga underhållskostnaderna inom Vilhelmina vägdistrikt hörande förhållandena redan äro föremål för en allsidig utredning inom styrelsen.

Beträffande den av revisorerna väckta frågan om ändring i lagen om vägdistrikt har styrelsen anfört, att en närmare utredning i ämnet lämpligen borde anförtros åt de nyligen inom kommunikationsdepartementet tillkallade sakkunniga för vägväsendets förstatligande.

Utskottet.

Med hänsyn till vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anfört torde frågan om åstadkommande av en tillfredsställande förvaltning inom Vilhelmina vägdistrikt icke för närvarande påkalla någon åtgärd från riksdagens sida.

Vidkommande ärendet i övrigt hava revisorerna påpekat, att gällande bestämmelser om antalet ombud vid vägstämman kunna medföra, att endast ett ombud vid stämman blir röstberättigat vid avgörande av frågan om ansvarsfrihet åt vägstyrelse. Man torde ej böra ställas inför möjligheten av att en dylik situation uppkommer.

Utskottet, som utgår från att, då detta förhållande nu av revisorerna anmärkts, det även skall bliva tillrättalagt, har velat vad sålunda förekommit för riksdagen

omförmåla.

12:o) **Tillsättning av tjänster inom den civila statsförvaltningen.** Under finansdepartementet, § 33, hava revisorerna företagit granskning av förfarandet vid tillsättning av tjänster inom den civila statsförvaltningen (Del I sid. 149—153).

Revisorerna hava lämnat följande redogörelse för förfarandet:

Med undantag för vissa högre befattningar, vilka utan ansökning tillsätts av Kungl. Maj:t, skall ledig befattning kungöras i allmänna tidningarna och medelst anslag i vederbörande myndighets lokal. Ansökningstiden är vanligen fastställd till trettio dagar från dagen för kungörandet. I vissa undantagsfall förekommer dock en kortare ansökningstid exempelvis vid tullverket, där den är fastställd till tjugu dagar. Efter ansökningstidens utgång skall myndigheten beträffande sådan befattning, som myndigheten själv äger tillsätta, fatta beslut om befattningens tillsättande, samt i fall, där Kungl. Maj:t äger tillsätta tjänsten, till Kungl. Maj:t insända ansökningshandlingar-

na samt tillika avgiva förord för den bland de sökande, som myndigheten anser företrädesvis böra komma i fråga till befattningen, eller anmäla, att sådant förord icke kan lämnas någon av de sökande. Över beslut om tillsättning eller förord kan ändring sökas hos Kungl. Maj:t genom besvär, vilka skola hava inkommit till vederbörande departement före kl. 12 å trettionde dagen efter den, då klaganden erhållit del av beslutet. Över anförda besvär brukar genom remiss yttrande inhämtas från vederbörande myndighet, som jämväl plägar bereda den tjänsteman, vilken erhållit verkets förord till tjänsten, tillfälle att häröver yttra sig. Innan ärendet slutligen företages till avgörande brukar även medgivande lämnas klaganden att inkomma med påminnelse i anledning av ämbetsverkets yttrande.

I de fall, då tjänst blir ledig på grund av att skyldighet att avgå från densamma jämlikt civila tjänstepensionsreglementet inträder för innehavaren, vidtagas nu omförmälda åtgärder för tjänstens tillsättande i regel först, sedan denne erhållit avsked. Tidpunkten härför växlar högst betydligt beroende på när vederbörande befattningshavare ingiver sin ansökan om avsked. Några generella bestämmelser huru lång tid före inträdet av dylik skyldighet ansökning skall vara ingiven till myndighet inom den centrala statsförvaltningen, finnes, såvitt revisorerna hava sig bekant, icke.

Revisorerna erinra om, att det beträffande vissa grupper av befattningshavare finnas speciella bestämmelser för tjänsts återbesättande samt tjänstemans skyldighet att söka pension, och framhålla att enligt läroverksstadgan ansökan om ålderspension av lärare skall ingivas senast tre månader före den tid, då pensionsåldern för honom skall anses inträda, och åtgärder för tillsättande av lektors- eller adjunktstjänst inledas nio månader före samma tidpunkt. Beträffande rektorsförordnande föreskrives, att skolöverstyrelsen senast fem månader, innan rektorsförordnande löper till ända, har att därom hos Kungl. Maj:t göra anmälan.

Efter att hava givit exempel på den tidsutdräkt med tillsättande av tjänster, som förfaringssättet kan föranleda, hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande:

De nuvarande förhållandena i avseende å tillsättning av tjänster inom den civila statsförvaltningen kunna knappast anses tillfredsställande. Redan för den händelse, att besvär över ämbetsverkets eller myndighets beslut i fråga om tillsättning av tjänst eller förord till densamma, icke anförts, åtgår i de flesta fall en tid av minst två månader för återbesättande av den ledigblivna tjänsten. Givetvis utsträcker denna tid än längre, därest myndighetens beslut i nu nämnt hänseende överklagas. Särskilt där fråga är om tillsättning av befattning i högre lönegrad, kan, såsom de anförda exemplen utvisa, högst avsevärd tidsrymd förflyta, innan samtliga tjänster i succession inom ämbetsverket blivit tillsatta. Det torde vara uppenbart, att ett dylikt förhållande, då tjänster under långvariga vakanser uppehållas av tillförordnade tjänstemän, är ägnat att menligt inverka på kontinuiteten i arbetet ävensom tjänsteverksamheten i övrigt inom ämbetsverket. Revisorerna anse därför angeläget, att åtgärder vidtagas för avhjälpande av dessa olägenheter. Enligt revisorernas mening torde i första hand en ändring i nu gällande bestämmelser om ansöknings- och besvärsförfarandena vid tjänstetillsättningar böra komma till stånd. Den nu i vederbörande instruktioner föreskrivna tiden av vardera trettio dagar för ingivande av ansökning och för anförande av besvär över myndighets beslut synes kunna högst väsentligt avkortas, exempel-

vis till femton dagar, vilket med hänsyn till nutida kommunikationer även utan olägenhet torde kunna ske, då fråga är om tjänster hos myndigheter i landsorten.

För undvikande av onödigt dröjsmål vid återbesättande av tjänster torde vidare, i likhet med vad som — på sätt framgår av ovanstående redogörelse — är stadgat beträffande lärare vid de allmänna läroverken m. fl., böra utfärdas en allmän föreskrift därom, att tjänsteman vid pensionsålderns inträdande skall till vederbörande myndighet inom viss föreskriven, icke alltför kort tid, exempelvis 6 månader, före avgången inkomma med ansökning om såväl avsked som pension. Härigenom skulle möjliggöras för vederbörande myndighet, som äger att meddela avsked från tjänsten, att, sedan beslut fattats i pensionsfrågan, på ett tidigare stadium än vad nu är fallet, till prövning och avgörande upptaga frågan om avsked för tjänstemannen samt i anslutning därtill vidtaga åtgärder för tjänstens återbesättande. En dylik bestämmelse torde lämpligen kunna införas i civila tjänstepensionsreglementet.

Yttranden hava avgivits av *justitiekanslersämbetet* samt *allmänna civilförvaltningens, försvarsväsendets och kommunikationsverkens lönenämnder*, varvid försvarsväsendets lönenämnd bifogat en av försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå upprättad promemoria (Del II sid. 144—153).

Utskottet.

Utskottet anser i likhet med revisorerna angeläget, att åtgärder vidtagas för undvikande av onödigt dröjsmål vid återbesättande av tjänster inom den civila statsförvaltningen. Denna fråga torde emellertid böra göras till föremål för närmare utredning. Utan att vilja i detta sammanhang intaga någon bestämd ståndpunkt till de av revisorerna framlagda förslagen hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning i syfte att afhjälpa de olägenheter, som inträda i anledning av ofta uppkommande dröjsmål vid tillsättandet av tjänster inom den civila statsförvaltningen.

13:o) **Centralupphandling för statsmyndigheternas behov.** Under finansdepartementet, § 34, hava revisorerna till behandling upptagit frågan om en centralisering av statens upphandlingsväsende (Del I sid. 153—160).

Revisorerna erinra om, att ifrågakvarande spørsmål redan vid åtskilliga tillfällen varit föremål för uppmärksamhet från statsmakternas sida. Av den av revisorerna framlagda utredningen inhämtas, bland annat, att 1932 års riksdag i anledning av ett uttalande av 1931 års revisorer anhållit, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande på vad sätt upphandlingen för statsverkets behov av skriv- och räknemaskiner borde på det för statsverket lämpligaste och förmånligaste sätt ordnas. Sedan ärendet överlämnats till statens organisationsnämnd har nämnden i skrivelse den 30 september 1932 rörande centraliseringen av upphandlingen för statens behov gjort ett av revisorerna återgivet uttalande.

På anförda skäl tillstyrkte organisationsnämnden i berörda skrivelse, att för åvägabringande av en utökning av området för den centralupphandlande verksamhet, vilken redan tillämpades beträffande vissa expensföremål, generalpoststyrelsen måtte erhålla uppdrag att efter företagen utredning upprätta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag dels rörande vilka varuslag, som lämpligen borde omfattas av en utökad centralupphandling, dels rörande de myndigheter, för vilka centralupphandlingen borde gälla, och dels rörande de föreskrifter i fråga om standardisering med mera, som för den sammans genomförande kunde finnas erforderliga.

Revisorerna hava i ärendet gjort följande uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har frågan om en centraliserad upphandling för statens räkning av skrivmaterialier och dylika förbrukningsartiklar sedan lång tid tillbaka vid olika tillfällen varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Hittills har resultatet emellertid blivit, att allenast upphandlingen av statens behov av skrivpapper, kuvert och läskpapper sker centralt, nämligen genom postverkets försorg. Genom denna anordning har, såsom utredningen utvisar, för statsverket betydande belopp årligen besparats. Uppköp av kontorsutensilier i övrigt, såsom skriv- och räknemaskiner med tillbehör, pennor, bläck m. m., göras däremot, såsom 1927 års revisorer framhållit, i regel av varje ämbetsverk eller myndighet för sig. Statens utgifter för sådana ändamål uppgå årligen till avsevärda belopp, som visa tendens att år från år ökas. Jämväl innevarande års revisorer hava uppmärksammat, att de priser, som de olika myndigheterna fått erlægga vid inköp av dylika materialier varit synnerligen växlande. Dessa växlingar hava givetvis sin förklaring i det tillämpade upphandlingssättet. Det synes revisorerna angeläget, att åtgärder utan dröjsmål vidtagas för åstadkommande av en centraliserad upphandling av ifrågavarande förbrukningsartiklar, varvid jämväl bör undersökas i vilken omfattning distributionen av vissa varor lämpligen kan ske direkt från leverantörerna.

Yttrande har avgivits av *generalpoststyrelsen*, som därvid förklarat sig biträda organisationsnämndens ovannämnda förslag (Del II sid. 154 och 155).

Såsom av revisorernas anförande framgår äger för närvarande centraliserad upphandling av förbrukningsartiklar för myndigheternas räkning rum i en förhållandevis ringa utsträckning. Ehuru utskottet icke förbiser, att en långt gången centralisering kan medföra vissa olägenheter, synes en viss utvidgning av den nuvarande centralupphandlingsverksamheten böra övervägas. Frågorna om vilka varor, som lämpligen böra ifrågakomma vid central upphandling och vilka myndigheter, den centrala upphandlingen bör gälla, torde fördenskull böra göras till föremål för närmare utredning, vilken synes kunna anförtros åt *generalpoststyrelsen*.

Utskottet.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning och förslag rörande vilka varuslag, som lämpligen böra omfattas av en utökad centralupphandling, och vilka myndigheter, den centrala upphandlingsverksamheten bör avse.

14:o) **Bokföringen av utgifter å vissa riksstatsanslag.** Under finansdepartementet, § 36, hava revisorerna behandlat vissa spörsmål rörande statliga redovisningsväsendet och bokföringen av utgifter å riksstatsanslagen, varvid särskilt spörsmålet om den redovisade behållningen i statens budgetutjämningsfond upptagits till granskning (Del I sid. 162—165).

Revisorerna hava såsom sammanfattning av sina iakttagelser beträffande bokföringen av utgifterna å vissa riksstatsanslag och efter att hava påpekat åtskilliga överskridanden av de belopp, som för vissa ändamål beräknats till riksstaten, anfört följande.

Såsom av det föregående framgår tillföras budgetutjämningsfonden besparingar å vissa riksstatsanslag. I annat sammanhang hava revisorerna i sin berättelse påvisat, att dessa behållningar i vissa fall äro endast skenbara, i det att kostnader, som bort belasta anslag för visst budgetår, kommit att avföras först ett senare budgetår. I den ovan lämnade redogörelsen angivas ytterligare exempel i sådant hänseende. Då budgetredovisningen i viss mån tjänar till ledning vid anslagsberäkningen för ett kommande budgetår och automatiskt påverkar budgetutjämningsfondens ställning, torde det vara uppenbart, att det system, som, enligt vad ovan anförts, nu tillämpas vid anslagsredovisningen, icke är tillfredsställande. Resultatet av statsregleringen blir i viss utsträckning missvisande. För att söka avhjälpa dessa olägenheter torde böra övervägas, huruvida icke bestämmelser lämpligen böra utfärdas därom, att de olika myndigheterna vid sidan av nu föreskrivna räkenskapsböcker skola föra särskilda anteckningar (dispositionsbok), innefattande jämväl beräkning av de belopp, som återstå att utbetala å de anslag, där en dylik beräkning är möjlig att genomföra. Dessa beräknade belopp skulle sedermera av riksräkenskapsverket sammanföras i ett komplement till budgetredovisningen för att beaktas vid redovisningen av budgetutjämningsfonden. För ernående av en i möjligaste mån exakt uppgift å budgetutjämningsfondens ställning torde dessutom, i den utsträckning en sådan bokföringsåtgärd kan anses påkallad för erhållande av en riktig belastning av anslaget, erfordras att jämväl utbetalda förskott, vilka för närvarande icke komma till synes i budgetredovisningen, påföras vederbörande anslag.

Förklaringar hava avgivits av *statskontoret* och *riksräkenskapsverket* (Del II sid. 156—159), varvid riksräkenskapsverket framhållit att den nu förekommande förskottsanordningen i största möjliga omfattning bör ersättas med direkta utbetalningar, vilket riksräkenskapsverket även förordat i samband med frågan om omläggningen av utbetalningarna till skoldistrikten, ett spörsmål som av 1938 års statsrevisorer även berörts. Däremot har riksräkenskapsverket bestämt avstyrkt införandet av en centraliserad dispositionsbokföring och anfört, att en bokföringsmässig sammanställning av uppgifter rörande avsedda dispositioner såsom komplement till budgetredovisningen vore utesluten och icke kunde tillmätas något större värde. Riksräkenskapsverket har bland annat till stöd för sin uppfattning framhållit svårigheten i att för olika anslag eller anslagsgrupper utforma ett enhetligt dispositionsbegrepp. Emellertid har verket även framhållit, att redan nu anteckningar i stor utsträckning fördes rörande vidtagna medelsdispositioner.

Utskottet.

Enligt vad som framgår icke blott av vad som förekommit med avseende å den här av revisorerna berörda frågan utan även av vad som av under

§ 44 av deras berättelse anförts i fråga om vissa anslag till folkskoleväsendet torde erinringar kunna framställas mot det sätt, på vilket utbetalningar och redovisning inom vissa förvaltningsområden efter de senaste budgetreformer-na kommit att genomföras. Revisorernas förslag under nu föreliggande punkt torde närmast vara att betrakta såsom ett försök att för framtiden ernå större överskådlighet beträffande dispositionen av anvisade statsmedel.

Här må erinras om att riksdagen tidigare framhållit vikten av att det till-såges, att efter omläggningen av riksstatens utgiftssida riksdagen även fram-deles erhöle så fullständiga uppgifter om anslagens blivande användning, som erfordrades för bedömandet av det årliga medelsbehovet (jfr statsut-skottets utlåtande vid 1934 års riksdag nr 79).

Utskottet vill understryka önskvärdheten av att i samband med de årliga budgetredovisningarna största möjliga överskådlighet i detta hänseende måt-te vinnas, något som är av särskild betydelse vid anslagsfrågornas behand-ling inom riksdagen. En komplettering av de översikter av statsverkets finansiella förhållanden, som årligen uppgöras delvis såsom ersättning för det tabellverk, som tidigare utarbetades genom riksdagens revisorers försorg, torde kunna utan större svårighet genomföras. Härvid anser sig utskottet böra fästa uppmärksamheten på att det samband som i åtskilliga fall finnes mellan till statsverket inflytande avgifter samt andra likartade inkomster å ena sidan och å andra sidan samtliga utgifter inom vissa verksamhetsområden därvid kommer till uttryck på sådant sätt, att en klar och tydlig bild fram-står rörande den statliga verksamhetens ekonomiska innebörd. Det lär ej kunna bestridas, att dylika kompletterande uppgifter därjämte måste vara av värde för de statliga förvaltningsorganens arbete samt för riksdagens re-visorers granskningsverksamhet.

Nuvarande former för medelsredovisningen torde icke lägga hinder i vä-gen att dylika sammanställningar göras för att underlätta anslagsbehovens bedömande inom riksdagen, i synnerhet som underlaget för dessa samman-ställningar, enligt vad som från riksräkenskapsverket meddelats, i huvud-sak redan finnes tillgängligt. Med hänsyn till den vikt, utskottet måste till-mäta dessa frågor, har utskottet övervägt, huruvida från riksdagens sida framställning borde göras för att fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på dessa förhållanden. Då utskottet emellertid anser sig kunna förvänta, att chefen för finansdepartementet kommer att upptaga de framförda synpunk-terna till övervägande, har utskottet nu allenast velat vad sålunda förekom-mit för riksdagen

omförmäla.

15:o) **Försenat insändande av besvär i taxeringsmål.** Under finans-departementet, § 40, hava revisorerna fäst uppmärksamheten vid att besvär till kammarrätten över ordinarie prövningsnämnds beslut ofta inkomma till kammarrätten först efter avsevärda dröjsmål (Del I sid. 175 och 176).

Revisorerna hava erinrat om, att den tid, inom vilken besvär över ifrågavarande beslut få anföras, utgår sista helgfria dagen i decem-

ber månad under taxeringsåret. Efter besvärstidens utgång skall länsstyrelsen till besvärerna föga vissa handlingar och därefter infordra förklaringar från vederbörande samt »skyndsamligen» överlämna handlingarna till kammarrätten med erforderliga upplysningar och erinringar. Emellertid hava revisorerna inhämtat, att samtliga anförda besvär jämte tillhörande handlingar och yttranden ännu den 17 november 1938 ej inkommit till kammarrätten från alla länsstyrelser rörande 1935 års taxering. Sålunda hade över hundratalet besvär för detta år ännu ej inkommit från länsstyrelsen i Kalmar län. För 1936 års taxering var antalet ännu ej inkomna besvär betydligt större.

Revisorerna hava i ärendet gjort följande uttalande:

Det bör enligt revisorernas mening vara ett rimligt krav från de skattskyldigas sida, att taxeringarna prövas så snabbt som möjligt. I varje fall bör det icke få förflyta två å tre år, innan kammarrätten över huvud gives möjlighet att granska anförda besvär. Förordningens bestämmelse att ifrågasättande besvär och handlingar skola »skyndsamligen» överlämnas av länsstyrelserna till kammarrätten är uppenbarligen icke tillräckligt klar. Revisorerna, som finna det långa dröjsmålet synnerligen anmärkningsvärt, vilja därför ifrågasätta, huruvida icke viss bestämd tidsfrist bör i förordningen utsättas, på så sätt att uttrycket skyndsamligen utbytes mot exempelvis »senast den 30 juni året efter taxeringsåret».

Utskottet.

Det av revisorerna påpekade dröjsmålet i ett stort antal fall med insändande från länsstyrelserna till kammarrätten av besvär i taxeringsmål jämte tillhörande handlingar måste utskottet beteckna såsom en avsevärd olägenhet. Utskottet förväntar, att länsstyrelserna efter de av revisorerna gjorda påpekandena skola inom ramen av nu gällande föreskrifter genom lämpliga åtgärder avhjälpa ifrågasättande missförhållanden. Med hänsyn härtill har utskottet icke funnit sig böra för närvarande påkalla särskild åtgärd från riksdagens sida.

Vad i ärendet förekommit har utskottet emellertid icke velat underlåta att för riksdagen

omförmäla.

16:o) **Arkiveringen av statsmyndigheternas handlingar.** Under ekklesiastikdepartementet, § 43, hava revisorerna lämnat en fullständig redogörelse för den arkivvårdande verksamheten hos förvaltningsmyndigheterna samt ifråga om denna verksamhet och de bestämmelser, som reglera densamma (Del I sid. 177—202).

Utskottet får i nämnda hänseenden hänvisa till revisorernas redogörelse i Del I sid. 178—198.

Beträffande arkiveringen av handlingar hava revisorerna gjort följande uttalande.

De nuvarande förhållandena i avseende å arkiveringen av handlingar inom statsförvaltningen måste anses synnerligen otillfredsställande. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår hava de statliga myndigheternas arkivaliebe-

stånd under senare tid vuxit i en omfattning, som icke tidigare kunnat förutses. Alltmera ökade svårigheter hava härigenom uppstått att bereda plats för de växande arkivaliemassorna.

Riksarkivets utrymmen för ändamålet äro sålunda sedan flera år tillbaka så utnyttjade, att leveranser av arkivalier från ämbetsverk och myndigheter icke i erforderlig utsträckning kunnat emottagas. Frågan om nybyggnad för riksarkivet, som sedan länge stått på dagordningen, har därför blivit i hög grad aktuell. Liknande svårigheter att emottaga arkivalier föreligga jämväl beträffande vissa landsarkiv. Även för flertalet ämbetsverks och övriga arkivbildande myndigheters vidkommande har den år efter år växande arkivalieanhopningen framkallat krav på ökade utrymmen. På många håll måste arkivalierna förvaras nedpackade i lårar eller uppställas i lokaler, som äro föga tjänliga för ändamålet, såsom ämbetsverkens tjänsterum och korridorer samt i lokaler i avsaknad av värme och belysning. Situationen måste enligt revisorernas mening inom en nära framtid bliva fullständigt ohållbar, därest icke åtgärder snarast vidtagas för lösande av de svårigheter, som uppstått i anledning av arkivmaterialets tillväxt. I första hand torde vara uppenbart att, i synnerhet med det växande material, som genom statens på olika områden utvidgade verksamhet år från år tillföres de arkivbildande institutionerna, helt andra och strängare principer måste tillämpas i fråga om gallring än vad som för närvarande sker. Revisorerna hava genom besök vid olika arkiv ävensom genom infordrade uppgifter kommit till den bestämda uppfattningen, att arkivering för närvarande sker i större omfattning än som är nödvändigt. Detta torde främst hava sin orsak däruti, att gallringsföreskrifter i många fall helt saknas samt, där sådana föreskrifter finnas, desamma icke äro enhetliga och effektiva.

Vad först beträffar räkenskapshandlingar, som torde utgöra det mest arkivbildande materialet och som alltmera synas tendera att öka, finnas visserligen gallringsplaner uppgjorda för fångvårdens, flottans, länsstyrelsernas, postverkets, telegrafverkets, järnvägsstyrelsens och lotsverkets räkenskaper, men däremot icke för övriga myndigheters räkenskaper. På grund härav utgallras efter viss tid ett stort antal räkenskapshandlingar ur flottans räkenskaper, medan liknande gallring icke förekommer vid arméns räkenskaper. Inom kommunikationsverken utgallras vid postverket, telegrafverket och järnvägsstyrelsen efter tio år verifikationer till huvudböckerna. För domänstyrelsen och vattenfallsstyrelsen hava några motsvarande gallringsföreskrifter icke utfärdats. Beträffande länsstyrelserna utgallras efter tjugo år räkenskapshandlingar tillhörande den s. k. B-serien, såsom verifikationer avseende utbetalning av avlöningar, statsbidrag till undervisningsväsendet under åttonde huvudtiteln samt expenser vid länsstyrelserna. Några motsvarande gallringsbestämmelser finnas däremot icke för statskontoret, medicinalstyrelsen, byggnadsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statens pensionsanstalt m. fl.

Revisorerna hava vid sin granskning funnit, att mycket av det, som enligt nu gällande gallringsföreskrifter för all framtid skall bevaras, bör kunna utgallras. Såsom närmare framgår av ovan intagna exemplifierade sammanställning över i länsstyrelsernas A-serie ingående verifikationer utgöras dessa handlingar till stor del av anordningar av rescersättningar, restitutioner och ersättningar i övrigt med därtill hörande avskrifter av dagböcker, förordnanden, intyg, protokollsutdrag samt kvitton m. m. Revisorerna vilja som sin mening framhålla, att en stor del av dylika handlingar, som nu upptaga ett avsevärt utrymme bland arkivalierna, skulle kunna utgallras.

Det synes sålunda revisorerna skäligen meningslöst att för evärdelig tid från varje år förvara sådana i nämnda räkenskaper förekommande verifi-

kationer som tusentals folier med uppklistrade telefonkvitton, eller avskrifter av polisprotokoll i mål av mer eller mindre vikt. Av lika litet värde för framtiden synas revisorerna sådana i samma räkenskaper ingående handlingar som ett stort antal kvitton å annonskostnader för kungörelser, intyg från varje valnämndsordförande i riket angående antalet sidor och rader i röstlängderna, kvitton å utspisning av fångar vid fångtransporter, ansökningar om restitution av automobilskatt, vilka torde omfatta över 30,000 verifikationer per år, eller till andra slag av skatterestitutionsärenden hörande handlingar såsom debetsedlar och länsstyrelseresolutioner, vilka handlingar jämväl torde uppgå till cirka 30,000 verifikationer för år.

Vad som nu sagts om länsräkenskaperna gäller även beträffande åtskilliga andra myndigheters räkenskaper. Av vad som ur sistnämnda räkenskaper otvivelaktigt bör kunna utgallras må särskilt nämnas av pensionsstyrelsen och riks försäkringsanstalten över utbetalningskort uppgjorda förteckningar, omfattande sammanlagt cirka 32,000 folier (= cirka 4 hyllmeter) per år, till arméförvaltningens räkenskaper hörande rekvisitioner å järnvägsbiljetter för militära beställningshavares och värnpliktigas resor, vilka rekvisitioner uppgå till 50,000 å 60,000 stycken (= 37 band omfattande cirka 4 hyllmeter) per år samt av olika myndigheter och tjänstemän verkställda rekvisitioner å svensk författningssamling, som ingå i statskontorets räkenskaper och torde kunna uppskattas till ungefär 8,000 stycken för år.

Revisorerna hava med det nu anförda velat giva exempel å sådana handlingar, som enligt revisorernas mening utan vidare kunna utgallras ur räkenskaperna. Det är emellertid revisorernas uppfattning, att utan olägenhet för den framtida forskningen en ännu strängare gallring överhuvud taget bör kunna ske, särskilt om noggrannare och fullständigare anteckningar än som för närvarande är fallet göras i räkenskapsböckerna (inkomst- och utgiftsböckerna). Det torde därvid böra erinras om, att vid ovannämnda kommunikationsverk, för vilka gallringsföreskrifter utfärdats, samtliga räkenskapshandlingar med undantag av dem, som röra avlöningar och pensioner, förstöras efter viss tid. Därest det emellertid för den framtida forskningen skulle anses vara av intresse att i ett eller annat hänseende erhålla en bild av den statliga verksamheten under viss tidsperiod, synes revisorerna den utvägen vara förtjänt att tagas under övervägande, att exempelvis vart femte eller tionde år vissa slag av handlingar genomgående sparades för arkivering för all framtid. I anslutning härtill vilja revisorerna även såsom sin uppfattning framhålla, att den tid, som enligt vissa gallringsbestämmelser eljest gallringsbara handlingar skola förvaras, innan de förstöras, exempelvis i länsstyrelsernas B-serie ingående verifikationer m. fl., synes vara onödigt långt tilltagen. Såvitt revisorerna kunna finna, torde en tid av tio år, eller samma tid, som gäller för preskription av fordringar, i dylika fall vara tillräcklig. Revisorerna vilja även framhålla vikten av att utfärdade gallringsföreskrifter tid efter annan bliva föremål för revidering, så att de anpassa sig efter de ändrade arbetsuppgifter, som kunna komma att åvila vederbörande ämbetsverk eller myndighet.

Av den här ovan intagna sammanställningen rörande de räkenskapshandlingar, som från länsstyrelserna levereras till riksräkenskapsverket, framgår, att taxerings- och mantalslängder upptaga ett avsevärt utrymme. Såsom den föregående redogörelsen även visar, arkiveras av mantalslängderna originalet i riksarkivet och en avskrift i vederbörande landsarkiv samt av taxeringslängderna originalet i riksarkivet och två avskrifter i vederbörande landsarkiv. Jämväl mantalsuppgifterna hava intill senaste år arkiverats i riksarkivet.

Revisorerna, som icke finna en sådan arkivering av såväl original som avskrifter påkallad, vilja ifrågasätta, huruvida icke av nämnda längder allenast originalen böra arkiveras för all framtid och i så fall lämpligen förvaras i vederbörande landsarkiv. I detta sammanhang må erinras om, att genom kungl. brev den 4 november 1859 pastorsämbetena anbefallts att till statistiska centralbyrån insända utdrag ur vigsel-, födelse- och dopböcker samt husförhörslängder och församlingsböcker. Dessa uppgifter äro rikhaltigare och framför allt tillförlitligare än mantalslängderna och erbjuda därför ur personhistorisk forskningssynpunkt ett värdefullare material.

Vad beträffar mantalsuppgifterna må framhållas, att det knappast kan föreligga anledning att arkivera dessa uppgifter, som ju allenast avse en del av landets befolkning och utgöras av vissa utav de mantalsskrivningsskyldige själva lämnade uppgifter. Revisorerna hava sig visserligen bekant, att 1936 års uppborrdskommitté föreslagit vissa förenklingar i folkbokföringen, som skulle medföra åtskilliga fördelar vid arkiveringen av folkboksarkunder och andra folkbokföringshandlingar, men revisorerna hålla likväl före, att en retroaktiv gallring bör komma till stånd beträffande hittills arkiverat material på detta område. Genom en dylik gallring av mantalsuppgifter, mantalslängder och taxeringslängder skulle en icke oväsentlig lättnad beredas såväl riksräkenskapsverket som riksarkivet i deras nuvarande svårigheter att anskaffa erforderliga arkivutrvmmen.

Beträffande andra handlingar än räkenskapshandlingar hava gallringsföreskrifter utfärdats i ett stort antal fall. Dessa bestämmelser, som sinsemellan äro av synnerligen olikartad beskaffenhet — helt naturligt beroende på arten av varje ämbetsverks eller myndighets förvaltningsuppgifter — innefatta i regel dock icke någon fullständig gallringsplan i förevarande hänseende för den myndighet, varom fråga är, utan avse allenast visst slag eller vissa slag av handlingar. Sådana föreskrifter rörande utgallring av olika handlingar hava, bland annat, fastställts för hovrätterna, kammarkollegium, kommerskollegium, kammarrätten, arméförvaltningen, domänstyrelsen m. fl. För länsstyrelserna har dock genom ovan omförmälda cirkulär den 7 december 1934 utfärdats bestämmelser, som synas innefatta en mera fullständig gallringsplan även för andra handlingar än räkenskapshandlingar.

Revisorerna hava även uppmärksammat, att kristidskommissionernas omfattande handlingar ansetts böra bevaras för all framtid. Revisorerna kunna ej finna, att hela denna väldiga samling av deklARATIONER, ANSÖKNINGAR av olika slag, korrespondenser mellan olika kristidsinstitutioner och dylikt äro av den betydelse för forskningen, att de för all framtid böra bevaras. Beträffande nämnda handlingar synes en avsevärd beskärning kunna ske. Samma förhållande torde även gälla andra institutioner, såsom arbetslöshetskommissionen, clearingnämnden m. fl.

Vad revisorerna nu framhållit har närmast avsett vidtagande av åtgärder för nedbringande av arkivbeståndet i syfte att förbilliga arkivväsendet. Revisorerna vilja emellertid i detta sammanhang beröra även ett annat spörsmål, som torde vara av särskild betydelse för statens utgifter för nu ifrågasatt ändamål, nämligen frågan om decentralisering eller överflyttning av vissa arkivhandlingar från riksarkivet till landsarkiven eller till reservdepå i landsorten. Det har ifrågasatts, att till vederbörande landsarkiv skulle överlämnas de reviderade länsräkenskaperna retroaktivt från mitten av 1800-talet samt att för förvaltningen och forskningen i övrigt mindre behövliga handlingar skulle överflyttas till någon reservdepå i landsorten, där arkiveringskostnaderna visa sig vara avsevärt billigare än i huvudstaden.

Utan att taga ställning till denna sida av spörsmålet finna revisorerna det dock vara av vikt, att denna fråga blir föremål för en snar omprövning.

Som av det föregående framgått, är frågan om riksarkivets lokalutvidgningar för närvarande aktuell. Skulle en utredning visa, att en överflyttning av arkivalier från huvudstaden till landsorten med fördel låter sig göra, måste frågan om riksarkivets lokalbehov såväl i huvudstaden som i landsorten behandlas i ett sammanhang. Då den av revisorerna nu gjorda utredningen tydligt giver vid handen, att effektivare gallringsgrunder kunna införas, måste detta få en avgörande betydelse för riksarkivets lokalfrågor överhuvud taget och innebära avsevärda besparingar.

Revisorerna anse därför, att frågorna om nya utgallringsprinciper, decentralisering av vissa arkivalier och lokalutrymmena för riksarkivet icke kunna skiljas från varandra, utan böra snarast möjligt bliva föremål för en undersökning.

Med hänsyn till vad nu anförts hava revisorerna velat påkalla riksdagens särskilda uppmärksamhet å frågan om arkivering av statsmyndigheternas handlingar.

Förklaring har avgivits av *riksarkivet* (Del II sid. 167—179), som bifogat yttranden av landsarkivarierna m. fl.

Riksarkivet har sammanfattningsvis anført följande.

Revisorernas erinringar avse väsentligen gallring *utom* riksarkivets nuvarande bestånd, som ju också i stort sett omfatta för framtiden oundgängliga handlingar. En särställning intaga kristidskommissionernas arkiv och revisorerna hävda, att »en avsevärd beskärning» synes kunna ske inom dessa. Riksarkivet har för sin del alltid ansett en dylik gallring vara möjlig, men behovet har icke känts särskilt trängande, eftersom dessa arkiv icke inkräktat på riksarkivets mer förstklassiga magasinsutrymme, utan förvarats och alltjämt förvaras inom lokaler, som endast med nedpressade anspråk kunna sägas motsvara sin uppgift. Då frågan nu på olika sätt aktualiserats, har riksarkivet emellertid uppdragit åt en tjänsteman att verkställa hit-hörande utredning, som icke torde komma att ge negativt resultat.

Denne tjänsteman har hittills haft närmare liggande, mera trängande uppgifter. I det sammanhanget må mer principiellt framhållas, att all retroaktiv gallring tar avsevärd tid och kräver tillräckliga arbetskrafter och att staten förty icke utan särskild kostnad eller utan ett visst undanskjutande av andra uppgifter kan vinna de med en gallring förenade fördelarna. Vid olika tillfällen har Kungl. Maj:t ställt extra anslag till förfogande för genomförande av viss gallring. Man kan utan svårighet påvisa fall, då en gallring vore så tidsödande och skulle medföra så liten utrymmesbesparing, att den måste te sig såsom rent oekonomisk. Riksarkivet har velat erinra om detta förhållande utan att däri söka eller finna ett argument mot revisorernas nu framförda synpunkter och yrkanden.

Det måste i detta sammanhang också framhållas, att tillräckliga arbetskrafter behövas för den ofta tidsödande *utredning*, som måste föregå varje slags rationell gallring, resp. för övervakande av att denna utföres på fastställt sätt. Om det av revisorerna framlagda mycket omfattande gallringsprogrammet skall kunna genomföras utan för stor tidsutdräkt, lära de arbetskrafter, som riksarkivet för närvarande kan disponera för sådana uppgifter, icke visa sig tillräckliga. Även om någon andre arkivarie eller amanuens tidvis kunde förordnas att biträda i gallringsärenden å andra byrån, måste riksarkivet förbehålla sig att närmare pröva, om det icke måste göra framställning hos Kungl. Maj:t om en så motiverad förstärkning av dess arbetskrafter.

Riksarkivet, som enligt det anförda har funnit mycket beaktansvärt i revisorernas synpunkter och erinringar, kan emellertid icke utan klar reservation ansluta sig till deras mening, »att frågorna om nya utgallringsprinciper, decentralisering av vissa arkivalier och lokalutrymmena för riksarkivet icke kunna skiljas utan böra snarast möjligt bliva föremål för en undersökning». Det är uppenbart, att dessa frågor principiellt kunna betraktas från en gemensam synpunkt. Men för det fall att uttalandet skulle innebära, att frågan om nybyggnad för riksarkivet skulle vila, tills gallringsfrågorna blivit avgjorda, måste riksarkivet hävda, att en dylik sammankoppling icke är befogad och att den skulle vara ägnad att på ett ödesdigert sätt förlänga riksarkivets sedan länge kända, med tiden alltmer ökade och nu senast av revisorerna beklagade lokalbekymmer. I själva verket utgöra gallringsproblemen, med det urval som i varje särskilt fall måste göras, en *permanent* del av riksarkivets verksamhet. Man kan historiskt påvisa, hur den börjat och fortskridit, men icke tänka sig, att den vid någon tidpunkt blir avslutad. För närvarande utgöra de av revisorerna berörda gallringsfrågorna ett synnerligen rikt arbetsprogram, och riksarkivet har många erfarenheter av att sådana frågor, när de äro av mer omfattande art, bli komplicerade, svårlösta och alltså tidsödande. Någon av dessa nu aktualliserade gallringsfrågor kan lätt komma i beroende av andra, nu varken av revisorerna eller riksarkivet förutsedda, och därav skulle ytterligare tidsutdräkt vållas. Riksarkivet har svårt att föreställa sig, att revisorerna med sitt uttalande, som ju kan tolkas på olika sätt, avsett att ställa dess byggnadsfråga på en oviss framtid.

Arkivrådet Forssell har beträffande riksarkivets yttrande varit i vissa avseenden skiljaktig och anført bland annat följande (Del II sid. 241—245).

För egen del kan jag icke biträda en sådan mening. Jag vågar hålla för troligt, att om materialet fördelades på resp. landsarkiv och sålunda återfördes till sin naturliga samhörighet, så skulle forskningsfrekvensen bli vida större. Hedar synes mig också underskatta det i Statistiska centralbyrån förvarade personhistoriska materialet. Den omständigheten, att detta material är synnerligen flitigt anlitat, tyder på att forskarna själva lärt sig att värdera det. Det kan icke substitueras räkenskapsmaterialet, men det kan tjäna som en mycket god utgångspunkt för i Stockholm bedrivna släktforskningar. I och med att staten tillhandahåller detta material, ger den släktforskningen härstädes ett handtag, som med hänsyn till förhållandena och vad som kan anses rimligt att begära av det allmänna, må få anses tillräckligt. Man frågar sig också, varför just i fråga om detta arkivmaterial det skall vara så särdeles angeläget, att det i sin helhet hålles samman i huvudstaden. I fråga om annat, minst lika viktigt material måste på grund av förhållandena en splittring av samlingarna på olika institutioner, som är långt mer kännbar, uthärdas. Jag erinrar t. ex. om, att för vår rikshistoria ytterst betydelsefullt material ligger utstrött på olika arkiv och bibliotek. Den som vill studera vår historia i slutet på 1700- och början av 1800-talet får finna sig i att riksarkivet icke innesluter vare sig Gustavianska samlingen, som ligger i Carolina biblioteket i Uppsala, eller von Engeströmska samlingen, som ligger i kungl. biblioteket. Både den ena och den andra har det närmaste samband med regeringskansliets arkiv. Men det faller ingen in att söka åvägabringa rättelse i dessa förhållanden. På dessa områden får man vara tillfreds med, att samlingarna ligga i offentliga institutioners vård. Enligt min tanke bör den forskning, som har intresse av länsräkenskaperna efter 1860 vara fullt nöjd med, om de placeras i våra förträffliga landsarkiv.

Vad därefter angår frågan om en depå för kommissionsarkiv i samband med ett landsarkiv, vill jag framhålla, att det härvid alls icke rör sig om några obetydliga kvantiteter, som ingen roll skulle spela för utrymmeskraven i Stockholm. Kommissionerna från världskriget ha efterlämnat arkiv till riksarkivet till en omfattning av enligt uppgift cirka 3,500 hyllmeter; utanför riksarkivet omfatta bara arbetslöshetskommissionen och clearingnämnden nu sammanlagt cirka 4,500 meter. Det är sålunda fråga om cirka 8,000 meter. Även om gallringar här kunna vidtagas, måste ju utrymmen beräknas för nya kommissioner. En avlastning av så stora dimensioner måste anses vara betydande.

Den synpunkt, som i ett par remissvar betonas, att värden av detta material skulle störa ett landsarkivs arbetsuppgifter, lärer ej kunna godtagas. Det kan väl ej vara konstigare för en tjänsteman i ett landsarkiv att vid sidan av de vanliga enhetliga landsarkivsamlingarna även ha hand om ett arkiv av detta slag än det är för en tjänsteman i riksarkivet att — om han t. ex. tjänstgör på östermalmsavdelningen — på en gång arbeta i Svea hovrätts, Amiralitetskollegiets, Statskontorets, Kommerskollegiets, Bergskollegiets m. fl. arkiv. Samma tjänsteman kan samtidigt ha ordningsarbeten pågående i kammарarkivet eller i regeringskansliets arkiv. Går det an med så disparata göromål inom riksarkivets ram, så borde det gå för ett landsarkiv att bära nyssnämnda kombination. Skulle det emellertid visa sig omöjligt att förlägga denna depå till ett landsarkiv, får annan förläggning i landsorten övervägas. Det problemet återstår då att lösa, huru arkivvärden skall handhavas.

Med stöd av det anförda och under återopande av innehållet i mina promemorior av april och oktober 1938 har jag ansett, att riksarkivet borde biträda en förnyad omprövning av riksarkivets byggnadsfråga, avseende bland annat ett upprättande av en depå i landsorten för kommissionsarkiv och ett överförande till resp. landsarkiv av de reviderade länsräkenskaperna fr. o. m. år 1860. Det program för sagda omprövning, som jag särskilt utvecklade och motiverade i min promemoria av sistlidna oktober, vidhåller jag för övrigt till alla delar.

Utskottet.

Revisorerna hava genom sin här verkställda utredning påvisat behovet av en fullständigare utgallring av nu på olika håll förvarade arkivalier och enligt utskottets mening måste starka skäl tala för att omedelbara åtgärder vidtagas för genomförandet av en fullt rationell dylik utgallring. För detta ändamål och den framtida vidgade gallringen i syfte att förbilliga arkivväsendet erfordras emellertid ändringar i de på området gällande författningsföreskrifterna, vilka ändringar synas böra vidtagas av Kungl. Maj:t. Utskottet ansluter sig alltså till de synpunkter, som av revisorerna anförts.

Vidkommande frågan om en flyttning av vissa arkivalier, som anses böra behållas, anser utskottet i likhet med revisorna lämpligt, att denna fråga bör bli föremål för en snar omprövning.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för genomförandet av en utsträckt gallring av arkivalier samt därjämte till omprövning upptaga de spörsmål, som därmed äga samband.

17:o) **Utgifterna å vissa anslag till folkskoleväsendet.** Under ecklesiastikdepartementet, § 44, hava revisorerna underkastat beräkningen och redovisningen av utgifterna å vissa anslag till folkskoleväsendet en närmare granskning (Del I sid. 202—213).

Yttranden hava avgivits av *statskontoret, riksräkenskapsverket och skolöverstyrelsen* (Del II sid. 191—197).

Beträffande detta ärende — som sammanhänger med de under punkt 14:o) här ovan behandlade spörsmålen — kommer utskottet framdeles under riksdagen att särskilt yttra sig, vilket utskottet velat härmed för riksdagen

Utskottet.

anmäla.

18:o) **Byggnadsbidrag för redan befintliga undervisningslokaler vid folkskoleväsendet m. m.** Under ecklesiastikdepartementet, § 45, hava revisorerna gjort vissa erinringar beträffande beviljande av byggnadsbidrag för redan befintliga undervisningslokaler vid folkskoleväsendet m. m. (Del I sid. 213—219).

Yttranden hava avgivits av *statskontoret, riksräkenskapsverket och skolöverstyrelsen* (Del II sid. 197—202).

Beträffande detta ärende kommer utskottet framdeles under riksdagen att yttra sig, vilket utskottet velat härmed för riksdagen

Utskottet.

anmäla.

19:o) **Statsbidrag till nybyggnader för folkskoleväsendet.** Under ecklesiastikdepartementet, § 46, hava revisorerna redogjort för vissa iakttagelser rörande utbetalningen av statsbidrag till nybyggnader för folkskoleväsendet (Del I sid. 219—226).

Yttranden hava avgivits av *statskontoret, riksräkenskapsverket och skolöverstyrelsen* (Del II sid. 202—212).

Beträffande detta ärende kommer utskottet framdeles under riksdagen att yttra sig, vilket utskottet härmed velat för riksdagen

Utskottet.

anmäla.

20:o) **Vissa enligt vattenlagen utdömda avgifter.** Under jordbruksdepartementet, § 49, hava revisorerna påtalat vissa dröjsmål med fastställande av fiskeavgifter enligt 6 kap. 9 och 17 §§ vattenlagen (Del I sid. 231—234).

I vattenlagen 6 kap. 9 § föreskrives att, om i vatten, där allmän flottled skall inrättas, fiske av någon betydighet finnes, och skäligen kan befaras, att genom anläggningar eller åtgärder för flottleden eller i följd av flottningen avsevärt men tillskyndas fisket, de flottande må förpliktas att för anordnande och uppehållande av fiskodlingsanstalt eller för vidtagande av andra åtgärder till fiskets bevarande i vattenområdet erlægga en årlig avgift, motsvarande högst fem öre för varje kubikmeter flottgods, med iakttagande av att, där virke framföres genom flera flottleder inom samma vattensystem, dylik avgift blott en gång erlägges. Sådan avgift kan också jämlikt samma kapitel 17 § utdömas för vattendrag, där redan förut allmän flottled finnes inrättad.

Revisorerna hava funnit, att vid de största vattensystemen inom landet några fiskeavgifter enligt 6 kap. 9 § vattenlagen icke utgå, ehuru där avsevärda mängder virke årligen framflottas, och ansett sig böra närmare undersöka anledningen till att dylika avgifter ännu icke blivit utdömda. Enligt av revisorerna under hand inhämtade upplysningar från kammarkollegiet, som det åligger att tillvarataga det allmännas intressen i mål av förevarande slag, äro ett stort antal ärenden angående fiskeavgifter ännu icke slutligt avgjorda. Sålunda hava beträffande Indalsälvens vattensystem omkring 25 mål balanserats sedan åren 1924 och 1925 samt beträffande Ljungans vattensystem två mål från år 1922 och ett tiotal från år 1924. Vad angår övriga vattensystem inom landet äro även ett antal dylika mål balanserade från åren 1922, 1924 och 1925. Så är exempelvis fallet med Skellefte älv, Ume älv, Ångermanälven och Dalälven. Dröjsmålen med ärendenas avgörande hava angivits bero på ett flertal olika omständigheter. I en del fall avvaktas utredning från vederbörande fiskeriintendent, i andra åter avvaktas lantbruksstyrelsens yttranden eller yttranden från vederbörande flottningssöreningar.

Revisorerna hava i ärendet gjort följande uttalande.

Det är ett allmänt känt förhållande, att fisket i sådana vattendrag, där flottning i större omfattning förekommer, i hög grad försämrats. Detta har även varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Genom den nya vattenlagens införande har stadgats skyldighet att i de fall, då skada genom flottning förorsakas fisket, erlægga vissa avgifter att användas till vidtagande av åtgärder till kompensation av nämnda skada. Det torde vara ostridigt, att dessa avgifter varit av betydelse för fiskets upphjälpande. Med hänsyn härtill är det av synnerlig vikt att i de fall, där skada å fisket genom flottning konstateras hava uppkommit, frågan om skyldighet för vederbörande att erlægga avgifter av förevarande slag snarast möjligt blir föremål för avgörande. Revisorerna vilja visserligen icke bestrida, att i flertalet av de ärenden, som, enligt vad ovan nämnts, icke blivit slutförda, omfattande och tidsödande utredningar måste företagas, innan ärendena kunna bli föremål för prövning av domstol. Det vill dock förefalla revisorerna, att de myndigheter, som haft att verkställa dylika förberedande undersökningar eller inkomma med yttrande, icke alltid förfarit med den skyndsamt, som med hänsyn till ärendets betydelse kunnat förväntas.

Vad sålunda förekommit hava revisorerna velat bringa till riksdagens kännedom.

Yttranden hava avgivits av *kammarkollegium* och *lantbruksstyrelsen* (Del II sid. 221—225). Lantbruksstyrelsen har meddelat, att yttranden från fiskerimyndigheternas sida över ifrågasatta fiskeavgifter i samband med flottning kunna förväntas bliva avgivna rörande flertalet av våra större vattensystem under innevarande och närmast följande år, i den mån detta ej redan skett.

Styrelsen har vidare anfört följande.

Emellertid uppstå givetvis vissa olägenheter på grund av den långa tid, som kan förflyta från det mål av förevarande slag anhängiggöres till dess laga kraftägande utslag föreligger utan att någon avgift utgår. Det synes därför mycket önskvärt, att vattendomstolarna beredas möjlighet att utdöma en provisorisk avgift, som lämpligen kunde utgå från tiden för målets anhängiggörande. En dylik avgift torde kunna utdömas efter en mera summarisk prövning. Vidare synes det lämpligt, om bestämmelser meddelades i syfte att den i det slutliga utslaget bestämda avgiften skall kunna utgå utan hinder av att utslaget icke vunnit laga kraft.

Lantbruksstyrelsen anser därför skäl tala för att en utredning uti nu sist berörda avsenden kommer till stånd.

De av revisorerna påtalade avsevärda dröjsmålen med fastställande av här ifrågavarande avgifter finner utskottet vara av anmärkningsvärd beskaffenhet. Starka skäl synas utskottet tala för lantbruksstyrelsens förslag om beredande av möjlighet för vattendomstolarna att utdöma en provisorisk avgift för tid, under vilken frågan om fiskeavgiften utredes. Då utskottet emellertid förutsätter, att styrelsen framlägger detta förslag till Kungl. Maj:ts prövning, finner utskottet — med hänsyn jämväl till vad styrelsen i övrigt anfört — ärendet icke för närvarande påkalla någon riksdagens åtgärd. Utskottet har emellertid velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

Utskottet.

omförmåla.

21:o) **Aktiebolaget Tipstjänst.** Under handelsdepartementet, § 52, hava revisorerna redogjort för en av dem verkställd granskning av Aktiebolaget Tipstjänsts räkenskaper för räkenskapsåret 1937/38 samt därvid även uttalat sig ifråga av fördelningen av tipsmedlen (Del I sid. 238—246).

Yttrande har avgivits av *svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund* (Del II sid. 230 och 231).

Frågan om fördelningen av tipsmedlen och vad därvid äger samband kommer i annat sammanhang under riksdagens prövning, vilket utskottet velat härmed för riksdagen

Utskottet.

anmäla.

22:o) **Iakttagelser vid granskning av Sveriges olympiska kommittés räkenskaper.** Under handelsdepartementet, § 53, hava revisorerna meddelat, att de i anslutning till en under år 1937 verkställd granskning av olympiska

kommitténs då ännu icke färdigställda räkenskaper under 1938 års revisionsförrättning fortsatt granskningen av nämnda räkenskaper (Del I sid. 247—250).

Revisorerna hava — efter anförande av vissa sifferuppgifter och återgivande av den utav kommitténs egna revisorer avgivna berättelsen — sammanfattningsvis anført följande.

För egen del hava riksdagens revisorer vid sin granskning fäst sig vid att i ganska betydande utsträckning utbetalts gratifikation utöver avtalad avlöning samt att dessa gratifikation ofta uppgå till belopp, som närma sig den ursprungligen avtalade ersättningen. Till kommitténs kassaförvaltare har utbetalts ett avsevärt belopp såsom gottgörelse för felräkning och diverse ej verifierade utgifter. Såvitt revisorerna kunna finna, upptagas i redovisningen förskottsutgifter, vilka icke slutgiltigt redovisats. Sålunda ingår i redovisningen även ett förskott för förberedelser till konstolympiaden, vilket förskott icke synes hava bort här medtagas.

Vad beträffar de av revisorerna år 1937 gjorda erinringarna hava de genom nu verkställda iakttagelser ytterligare bestyrkts och anmärkningarna hava icke blivit i önskvärd omfattning rättade. Dock hava efter det 1937 års statsrevisorers framställt sina anmärkningar, utrustningspersedlar, representerande ett värde av 866 kronor 75 öre, ersatts. Den härtill hörande inkomstverifikationen angiver, att den skolat åtföljas av närmare specifikation, vilken dock icke finnes bifogad räkenskaperna.

Revisorerna äro av den uppfattningen, att allt fortfarande allvarliga erinringar kunna göras mot de för olympiska kommittén avgivna redovisningarna samt att önskvärd ordning och reda icke förefunnits, när det gällt att redovisa allmänna medel av denna art. De anse sig därför böra för framtiden yrka på, att en fortlöpande kontroll på lämpligt sätt ordnas, när det gäller att disponera och redovisa anslag av den storleksordning, varom här är fråga. Det torde nämligen icke få anses tillfredsställande och lämpligt att överlämna dylika av tipsmedel utgående anslag till fri disposition av organisationer, vilka med nuvarande sammansättning och styrelseformer — även om man givetvis icke i detta fall bör tillämpa alltför byråkratiska och stränga normer för redovisningen — knappast kunna anses vara i besittning av tillräcklig insikt om och erfarenhet av huru förvaltningen av allmänna medel bör ordnas.

Förklaring har avgivits av svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund, vilket bifogat yttrande från olympiska kommittén (Del II sid. 231—236), av vilket senare yttrande framgår, att en skärpning av kontrollen över den ekonomiska förvaltningen vidtagits.

Utskottet.

Utskottet är i likhet med revisorerna av den uppfattningen att, då det gäller beviljande av medel av här ifrågavarande slag till mera avsevärda belopp eller till fortlöpande understödsverksamhet, det måste anses önskvärt att genom Kungl. Maj:ts försorg i samband med understödsbeviljandet föreskrift meddelas om att den myndighet, som har hand om den ekonomiska förvaltningen, skall vara skyldig underkasta sig fortlöpande granskning av en lämpligen av Kungl. Maj:t utsedd person, som torde böra få deltaga i förvaltningsmyndighetens överläggningar och sammanträden med rätt att, då det gäller handhavandet av understödsmedlen och kontrollen därav, anteckna

sin mening till myndighetens protokoll. Denna anordning synes böra vidtagas vid sidan av den granskning, som verkställes genom myndigheten i vanlig ordning eller särskilt utsedda revisorer, och den torde utgöra en säkrare garanti för ordning och reda i förvaltningen än vad som synes bliva följden av nu tillämpat förfaringssätt.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta därom, att en mera ingående kontroll framdeles genomföres, då det gäller användningen av till förfogande ställda understödsmedel av mera betydande belopp eller av fortlöpande karaktär.

23:o) **Övriga anmärkningar.** Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat, har utskottet funnit dels hava medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse, dels vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarat, dels ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, dels slutligen icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande; vilket utskottet skolat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 18 april 1939.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit från första kammaren: herrar *Gränebo*, *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Malmö, *Asplund*, *Nilsson* i Landeryd, *Gustafsson* i Benestad, *Ström* i Lidköping, *Lindström*, *Larsson* i Varberg, *Magnusson* i Kalmar, *Bäckström* och *Domö*; samt

från andra kammaren: herrar *Råstock*, *Jansson* i Falun, *Magnusson* i Skövde, *Törnkvist*, *Eriksson* i Stockholm, *Närlinge*, *Ward*, *Weijne*, *Åqvist*, *De Geer* i Hanaskog, *Bergström* och *Lundberg*.
